ISSN 0973-2616

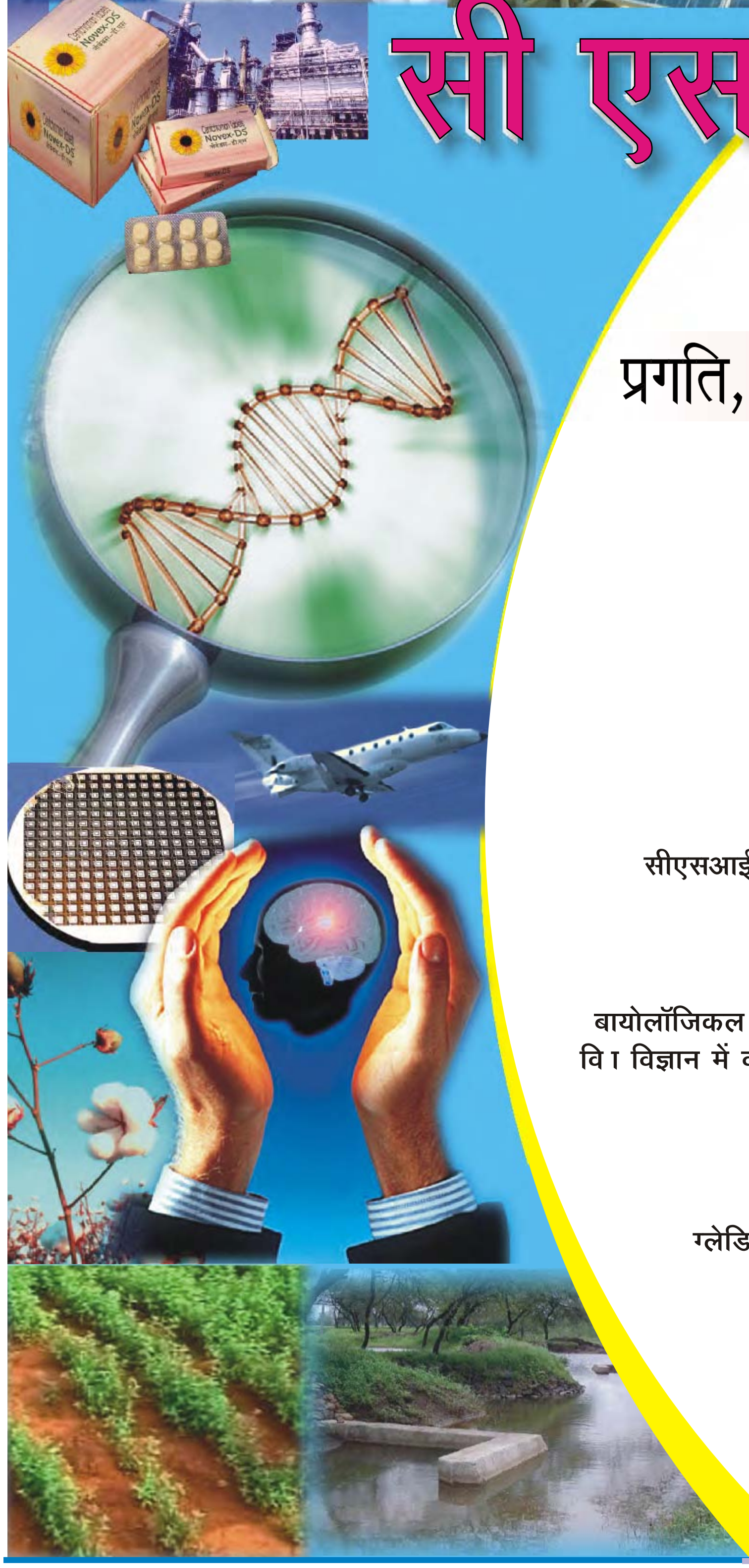

सी एस आई आर समाचार

प्रगति, विश्वास और आशा

वर्ष 28 अंक 7 जुलाई 2011

इस अंक में

98
सीएसआईआर ने खिलाए बांस में फूल.....

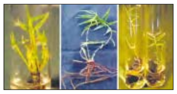

100
बायोलॉजिकल रिसर्च में वैकल्पिक जंतु मॉडलः
वि ा विज्ञान में वर्तमान और भवि य परिप्रेक्ष्य .....

105
एनबीआरआई में गुलाब और
ग्लेडियोलस प्रदर्शनी का आयोजन.....

107
नवनियुक्त सहकर्मियों के लिए
अभिमुखीकरण कार्यक्रम.....

website: http://www.csir.res.in

ºÉÉAºÉ+ÉÉ<+ÉÉ® xÉ ÉÊJÉãÉÉA ¤ÉÉºÉ àÉ {ÉEÚãÉ

ÉÊBÉEºÉÉ AºÉ {ÉÉèvÉ BÉE ¤ÉÉ® àÉ ºÉÉäSÉA ÉÊVÉºÉÉÊBÉEÉ =iÉÉÉÊªÉiÉÉA +ÉxÉÊBÉE cÉ* ªÉtÉÉÊ{É |ÉÊBÉEÉÊiÉ xÉ +ÉxÉBÉE {ÉÉèvÉÉ BÉEÉ +ÉxÉBÉE °ô{É ºÉ =iÉÉªÉÉMÉÉ ¤ÉxÉÉªÉÉ c {É® ÉxÉÉ¶SÉiÉ °ô{É ºÉ càÉàÉ ºÉ +ÉÉvÉÊBÉEiÉ® BÉE vªÉÉxÉ àÉ ¤ÉÉºÉ BÉEÉ cÉ xÉÉàÉ आयेगा। इसका स्पष्ट कारण यह है कि इस तेजी से बढ़ने वाली काष्ठिल घास के अनेक =iÉªÉÉMÉ c* VÉºÉ - ºÉxn® ¤ÉÉ½ ¤ÉxÉÉxÉÉ, nÉ´ÉÉ®, UiÉ, {ÉÉ¶É VÉºÉÉ ºÉ®SÉxÉÉA ¤ÉxÉÉxÉÉ +ÉÉ® {ÉãÉ ¤ÉxÉÉxÉ ºÉ ãÉBÉEÉ® ºÉMÉÉiÉ BÉE ¤ÉÉºÉÉ®É +ÉÉ® VÉÉ<ãÉÉ{ÉÉÉxÉ VÉºÉ ={ÉBÉEÉ®hÉ ¤ÉxÉÉxÉÉ, ´ÉÉªÉ ºÉMÉiÉ xÉÉn ¤ÉxÉÉxÉÉ +ÉÉ® {ÉÉxÉÉSÉ® ¤ÉxÉÉxÉÉ +ÉÉÉn* <ºÉBÉE +ÉÉiÉÉ®kÉÉ, +ÉÉvÉBÉEÉ¶É ¤ÉÉºÉ BÉE |É®Éc खाद्य होते हैं और बांस में प्रचुर पुष्पन के ºÉàÉªÉ <ºÉBÉE ¤ÉÉVÉÉ BÉEÉ ={ÉªÉÉMÉ +ÉxÉÉVÉ BÉEÉ iÉ®c cÉiÉÉ c*

cÉãÉÉÉBÉE ªÉc +ÉÉ¶SÉªÉVÉxÉBÉE c ÉBÉE ¤ÉÉºÉ àÉ =ºÉBÉE VÉÉ´ÉxÉBÉEÉãÉ àÉ BÉE´ÉãÉ ABÉE ¤ÉÉ® {ÉÉãÉ +ÉÉiÉ c +ÉÉ® |ÉVÉÉÉiÉ BÉE +ÉxÉºÉÉ® AºÉÉ 7 से 100 वर्षों में एक बार होता है। बांस में जब पुष्पन होता है तो यूथी यानी ग्रिगेरियस पुष्पन होता है। इसके बाद, पौधा मर जाता c* <ºÉ àÉci´É{ÉhÉ {ÉÉvÉ BÉEÉ ®FÉÉ BÉE®xÉ BÉE ÉãÉA 1990 àÉ ºÉÉAºÉ+ÉÉ<+ÉÉ® BÉE ´ÉYÉÉxÉBÉE +ÉÉMÉ +ÉA +ÉÉ® BÉEU ºÉ{iÉÉcÉ àÉ cÉ ¤ÉÉºÉ àÉ {ÉÉãÉ ÉÊJÉãÉÉBÉEÉ® =xcÉxÉ <ÉiÉcÉºÉ ®SÉ ÉnªÉÉ - ABÉE AºÉÉ BÉEÉàÉ VÉÉ |ÉÉBÉEÉiÉBÉE °ô{É ºÉ ºÉ£É´É xÉcÉ lÉÉ* ªÉc SÉàÉiBÉEÉ® >óiÉBÉE ºÉ´ÉvÉxÉ BÉEÉ +Én£ÉiÉ |ÉÉtÉÉMÉBÉEÉ BÉEÉ |ÉªÉÉMÉ BÉE®BÉE ºÉ£É´É c+ÉÉ*

{ÉÉn{É >óiÉBÉE ºÉ´ÉvÉxÉ, ÉVÉºÉ ºÉFàÉ|É´ÉvÉxÉ £ÉÉ BÉEciÉ c, àÉ ºÉÉvÉÉ®hÉiÉªÉÉ {ÉÉn{É =i{ÉÉn BÉE UÉ] >óiÉBÉEÉ BÉEÉ <ºÉ |ÉVÉÉÉiÉ BÉE |É´ÉvÉxÉ BÉE ÉãÉA ÉxÉVÉàÉ ªÉÉxÉÉ º]®É<ãÉ ´ÉÉiÉÉ´É®hÉ àÉ =MÉÉªÉÉ VÉÉiÉÉ c* <iÉxÉÉ cÉ xÉcÉ, ªÉc iÉBÉEÉxÉÉBÉE {ÉÉn{É |ÉVÉxÉBÉEÉ +ÉÉ® VÉ´É|ÉÉtÉÉÉMÉBÉEÉÉ´ÉnÉ BÉE लिए विशेष महत्व रखती है क्योंकि इससे iÉxÉÉ´É, BÉEÉ] A´É ®ÉMÉÉhÉ A´É É´ÉÉ£ÉxxÉ ®ÉMÉ |ÉÉiÉÉ®ÉävÉÉ xÉ´ÉÉxÉ A´É =xxÉiÉ {ÉÉn{É ÉBÉEºàÉ BÉEÉ ãÉÉA {ÉÉvÉÉ BÉEÉ ¤ÉcÉÉ¶É ºÉÆJªÉÉ àÉ ´ÉÉ¶ÉÉ¶] ºÉÉ´ÉvÉxÉ ºÉ +ÉÉãÉ ´ÉÉ ´ÉÉxÉ BÉEÉ iÉÉ´É® {ÉÉ´ÉÉ ÉàÉãÉiÉÉ c* <ºÉBÉE +ÉãÉÉ´ÉÉ, {ÉÉn{É >óiÉBÉE ºÉ´ÉvÉxÉ विशिष्ट रोगाणुमुक्त पौधों के बड़े पैमाने पर |É´ÉvÉxÉ àÉ ºÉcÉªÉBÉE cÉiÉÉ c* BÉEãÉàÉ, ãÉªÉÉ®MÉ +ÉÉ® OÉÉ{É]MÉ uÉ®É BÉEÉÉªÉBÉE |É´ÉvÉxÉ BÉEÉ iÉ®c, >óiÉBÉE ºÉ´ÉvÉxÉ uÉ®É |É´ÉvÉxÉ BÉEãÉÉxÉ =i{ÉxxÉ BÉE®xÉ àÉ £ÉÉ ºÉcÉªÉiÉÉ BÉE®iÉÉ c VÉÉ ABÉE cÉ {ÉÉvÉ ºÉ =i{ÉxxÉ +ÉxÉ´ÉÉ¶ÉBÉE °ô{É ºÉ ºÉàÉÉxÉ {ÉÉvÉ cÉiÉ c*

ÉcàÉÉãÉªÉ VÉ´ÉºÉà{ÉnÉ |ÉÉtÉÉÉMÉBÉEÉÉ ºÉºlÉÉxÉ (+ÉÉ<ASÉ¤ÉÉ]É), {ÉÉãÉàÉ{É®, ºÉÉAºÉ+ÉÉ<+ÉÉ® BÉE ´ÉYÉÉÉxÉBÉEÉÉ xÉ ¤ÉÉºÉ BÉE >óiÉBÉE ºÉ´ÉvÉxÉ BÉEÉÉ iÉBÉExÉÉBÉEÉÉ àÉÉxÉBÉEÉÉBÉE®hÉ ÉBÉEªÉÉ c* <ºÉBÉE +ÉÉãÉÉ´ÉÉ, **b. cÉàÉÉã]ÉxÉÉ, b. Aº{É®, b. ÉMÉMÉÉx]É+ÉºÉ, ¤ÉÉà¤ÉºÉÉ ¤ÉÉà¤ÉÉºÉ** +ÉÉ® **¤ÉÉ. xªÉÉ]xºÉ** BÉE ¤É½ {ÉàÉÉxÉ {É® VÉàÉcxÉ ºÉ´ÉvÉ =MÉÉA MÉA c* |ÉSÉ® |É´ÉvÉxÉ ºÉ {ÉcãÉ, JÉiÉ àÉ =MÉÉA MÉA **bxbÉBÉEãÉàÉºÉ cÉàÉÉã]ÉxÉÉ** BÉE {ÉÉvÉÉ àÉ ºÉ xÉÉbãÉ ABÉEºÉ{ÉãÉÉ] BÉE uÉ®É **º´É-ºlÉÉxÉ** BÉE ºÉÉlÉ-ºÉÉlÉ >óiÉBÉE ºÉ´ÉvÉxÉ BÉE uÉ®É xÉ´ÉÉnÉ£ÉnÉ BÉEÉ SÉªÉxÉ ÉBÉEªÉÉ MÉªÉÉ* SÉªÉxÉ FÉjÉÉªÉ +É´ÉºlÉÉ àÉ xÉ´ÉÉnÉ£ÉnÉ BÉEÉ ´ÉÉr n® {É® +ÉÉvÉÉÉ®iÉ lÉÉ* ´ÉYÉÉÉxÉBÉEÉÉ uÉ®É ÉxÉvÉÉÉ®iÉ >óiÉBÉE ºÉ´ÉvÉxÉ |ÉÉ]ÉBÉEÉãÉ BÉEÉ £ÉÉ =tÉMÉÉ +ÉÉ® ºÉ®BÉEÉ®É ºÉMÉ~xÉÉ BÉEÉ cºiÉÉiÉÉ®iÉ ÉBÉEªÉÉ VÉÉ SÉBÉEÉ c*

<ºÉBÉE +ÉãÉÉ´ÉÉ bÉAxÉA É{ÉÉMÉ®É|ÉÉ]MÉ]BÉExÉÉãÉÉVÉÉ BÉEÉ |ÉªÉÉMÉ BÉE®BÉE £ÉÉ®iÉÉªÉ ¤ÉÉºÉ BÉE VÉàÉ{ãÉÉVàÉ BÉEÉ +ÉÉxÉ´ÉÉÆ¶ÉBÉE É´ÉÉ´ÉvÉiÉÉ BÉEÉ +ÉxÉàÉÉxÉ ãÉMÉÉxÉ BÉE |ÉªÉÉºÉ £ÉÉ ÉBÉEA MÉA c* <iÉxÉÉ cÉ xÉcÉ, ¤ÉÉºÉ BÉEÉ SÉxÉÉ c< |ÉVÉÉÉiÉªÉÉ àÉ +ÉÉxÉ´ÉÉÆ¶ÉBÉE °ô{ÉÉiÉ®hÉ uÉ®É {ÉÉvÉ BÉEÉ ´ªÉÉ{ÉBÉE {ÉªÉÉ´É®hÉÉªÉ +É´ÉºlÉÉ+ÉÉ BÉE +ÉxÉBÉEãÉ ¤ÉxÉÉxÉ BÉE ÉãÉA iÉxÉÉ´É ºÉÁÉ ÉBÉEºàÉ =i{ÉxxÉ BÉE®xÉ BÉE |ÉªÉÉºÉ £ÉÉ ÉBÉEA MÉA c* +ÉxÉBÉE JÉÉtÉ ¤ÉÉºÉÉ VÉºÉ **¤ÉàÉ¤ÉºÉÉ ¤ÉàÉ¤ÉÉºÉ, ¤É. xªÉ]xºÉ, bxbÉBÉEãÉàÉºÉ Aº{É®, b. cÉàÉÉã]ÉxÉÉ, b. ÉMÉMÉÉx]+ÉºÉ** +ÉÉÉn BÉE ®É{ÉhÉ =i{ÉÉnÉ BÉEÉ ¤É½ {ÉàÉÉxÉ {É® +ÉÉ<ASÉ¤ÉÉ]É àÉ ®ÉÉ{ÉiÉ ÉBÉEªÉÉ

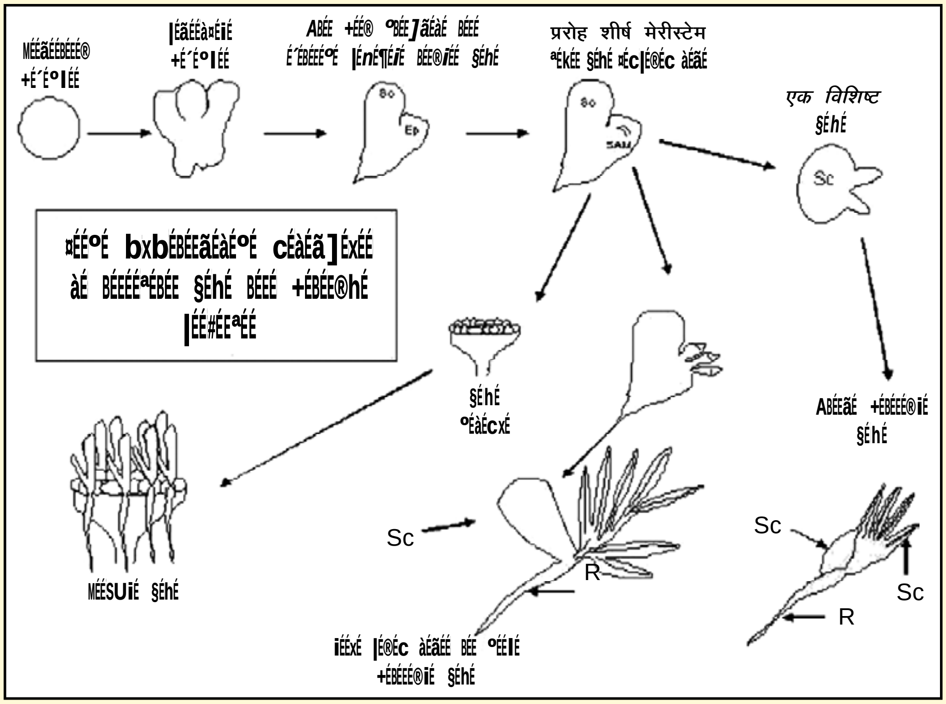

ºÉ´ÉvÉxÉ |ÉÉ®à£É

àÉãÉ ªÉkÉÉ +ÉxÉBÉÉ |É®Éc

|ÉBÉÉn |É®hÉ

MÉªÉÉ +ÉÉ® ÉcàÉÉSÉãÉ |Én¶É BÉÉ ´ÉxÉ{ÉÉãÉÉÉ, =kÉ®ÉSÉãÉ ¤ÉàÉ¤É +ÉÉ® {ÉÉÉ<¤É® ¤ÉÉb, +ÉâóhÉÉSÉãÉ |Én¶É +ÉÉ® ÉàÉVÉÉ®àÉ BÉÉ ´ÉxÉ ºÉ®FÉBÉÉÉ BÉÉÉ ÉnªÉÉ MÉªÉÉ* +É¤É >óiÉBÉÉ ºÉ´ÉvÉxÉ BÉÉÉ É´ÉÉvÉªÉÉ ºÉ =ÉSÉiÉ àÉÉãªÉ {É® ¤ÉÉºÉ BÉÉ +ÉSUÉ MÉhÉ´ÉkÉÉ ´ÉÉãÉ ®É{ÉhÉ =i{ÉÉn ={ÉãÉ¤vÉ BÉÉ®ÉxÉÉ ºÉ£É´É cÉ MÉªÉÉ c* <ºÉ |ÉÉtÉÉÉMÉBÉÉÉ BÉÉÉ ´ÉÉºiÉ´É àÉ càÉÉ® n¶É àÉ ´ªÉÉ{ÉBÉÉ FÉjÉ c BÉªÉÉÉÉBÉÉ £ÉÉ®iÉ ¤ÉÉºÉ BÉÉÉ 100 ºÉ +ÉÉvÉBÉÉ |ÉVÉÉÉiÉªÉÉ BÉÉÉ PÉ® c*

VÉºÉ cÉ ´ÉYÉÉÉxÉBÉÉ ºÉFàÉ-|É®ÉcÉ àÉ àÉãÉxÉ BÉÉÉ ABÉÉ VÉºÉÉ xÉcÉ {ÉÉiÉ, ´É BÉÉÉÉªÉBÉÉ §ÉhÉÉi{ÉÉiÉ =i|É®hÉ xÉÉàÉBÉÉ ABÉÉ ´ÉBÉÉÉã{ÉBÉÉ É´ÉÉvÉ BÉÉÉ प्रयोग करते हैं। वे विशेष माध्यमों में विशिष्ट ´ÉÉr cÉàÉÉxÉ ªÉkÉÉ, BÉÉãÉºÉ ºÉ´ÉvÉ =MÉÉiÉ c ÉVÉºÉBÉÉ {ÉÉ®hÉÉàÉº´É°ô{É iÉVÉÉ ºÉ ¤É¸xÉ BÉÉ ºÉÉlÉ-ºÉÉlÉ OÉÉlÉãÉ +ÉÉ® ºÉciÉ vÉÉàÉÉ MÉÉiÉ ºÉ ¤É¸xÉ ´ÉÉãÉ BÉÉãÉºÉ ãÉ{É ¤ÉxÉiÉ c* >óiÉBÉÉÉªÉ +ÉvªÉªÉxÉÉ BÉÉ ~ÉºÉ BÉÉÉÉªÉBÉÉ §ÉhÉ ¤ÉxÉÉxÉ ´ÉÉãÉÉ É´ÉÉ£ÉxxÉ ºÉ®SÉxÉÉ É´ÉBÉÉºÉ É#ÉªÉÉ+ÉÉ BÉÉ É´ÉºiÉiÉ +ÉvªÉªÉxÉ ÉBÉEA MÉA* BÉÉãÉºÉ =i|É®hÉ ºÉ ºÉ¤ÉÉvÉiÉ BÉÉÉÉ¶ÉBÉÉÉ+ÉÉ BÉÉÉ {ÉiÉÉ ãÉMÉÉxÉ BÉÉ ÉãÉA, ÉxÉªÉÉjÉiÉ ABÉºÉ-{ãÉÉ] ÉVÉxÉàÉ BÉÉÉ< |Éº{ÉÉ]xÉ xÉcÉ lÉÉ, BÉÉÉ BÉÉÉÉ¶ÉBÉÉÉ+ÉÉ +ÉÉ® BÉÉ] ÉºÉ®É {É® |Éº{ÉÉÉ]iÉ BÉÉÉÉ¶ÉBÉÉÉ+ÉÉ, nÉxÉÉ BÉÉ cÉ ºÉBÉ¶ÉxÉ BÉÉÉ] MÉA* BÉÉãÉºÉ >óiÉBÉÉÉ àÉ §ÉhÉÉn£É´É {ÉVÉ ¤ÉxÉiÉ nJÉ MÉA VÉÉ vÉÉ®-vÉÉ® ºÉà{ÉhÉ Aàa¥É+ÉÉªÉb àÉ É´ÉBÉÉºÉiÉ cÉ MÉA* ¤ÉÉn àÉ àÉãÉ ªÉkÉÉ {ÉÉnÉ{ÉBÉÉÉ+ÉÉ àÉ °ô{ÉÉiÉÉ®iÉ cÉ MÉA, ÉVÉxc OÉÉxÉcÉ=ºÉ +É´ÉºlÉÉ+ÉÉ àÉ ÉàÉ^É BÉÉ xÉÉSÉ =MÉÉªÉÉ MÉªÉÉ*

´ÉYÉÉÉxÉBÉÉÉ xÉ iÉ®ãÉ àÉÉvªÉàÉÉ ¤É. àÉÉã]É{ãÉÉBÉºÉ +ÉÉ® ¤É. ´ÉÉx]BÉÉÉºÉÉ BÉÉ OÉÉlÉãÉ ABÉºÉ-{ãÉÉ] BÉÉ ¤Éc |É®Éc É´ÉBÉÉÉºÉ +ÉÉ® =ºÉBÉÉ ¤ÉÉn àÉãÉxÉ BÉÉÉ ABÉÉ ºÉàÉÉxÉ É#ÉªÉÉÉ´ÉÉvÉ BÉÉÉ ºÉ{ÉÉãÉ |Én¶ÉxÉ ÉBÉEªÉÉ c* ABÉÉ +ÉvªÉªÉxÉ àÉ, ºÉÉAºÉ+ÉÉ<+ÉÉ® BÉÉ ´ÉYÉÉÉxÉBÉÉÉ xÉ BÉÉãÉàÉÉ BÉÉ ºÉÉlÉ-ºÉÉlÉ >óiÉBÉÉ ºÉ´ÉvÉxÉ uÉ®É bxbÉBÉÉãÉàÉºÉ cÉàÉãÉ]ÉxÉÉ, b. Aº{É® +ÉÉ® ¤ÉÉà¤ÉºÉÉ ¤ÉÉà¤ÉÉºÉ xÉÉàÉBÉÉ ¤ÉÉºÉ BÉÉÉ |ÉVÉÉÉiÉªÉÉ BÉÉÉ ¤É½ {ÉàÉÉxÉ {É® FÉjÉ ºÉSÉªÉxÉ ®JÉ®JÉÉ´É +ÉÉ® |É´ÉvÉxÉ +ÉÉªÉÉÉVÉiÉ ÉBÉEªÉÉ* BÉÉÉMÉ½É +ÉÉ® càÉÉ®{É® àÉ |ÉSÉ®iÉÉ ºÉ =MÉxÉ ´ÉÉãÉ <xÉ |ÉVÉÉÉiÉªÉÉ BÉÉ É´ÉÉ£ÉxxÉ ºlÉÉxÉÉ ºÉ 11000 xÉ´ÉÉnÉ£ÉnÉ BÉÉÉ ABÉjÉhÉ ÉBÉEªÉÉ MÉªÉÉ* ABÉÉ +ÉxªÉ É´ÉBÉÉºÉ àÉ ´ÉYÉÉÉxÉBÉÉÉ xÉ FÉjÉÉi{ÉÉxxÉ {ÉÉn{É BÉÉÉ ¶ÉÉJÉÉ+ÉÉ BÉÉ OÉÉlÉãÉ ABÉºÉ{ãÉÉ] BÉÉÉ |ÉªÉÉMÉ BÉÉ®BÉÉ विशेष वृद्धि माध्यम म ¤ÉàÉ¤ÉºÉÉ xªÉÉ]ºÉ BÉÉ VÉàÉcÉxÉ ºÉ´ÉvÉ É´ÉBÉÉºÉiÉ ÉBÉEA*

<ºÉ |ÉBÉÉÉ®, >óiÉBÉÉ ºÉ´ÉvÉxÉ BÉÉÉ #ÉÉÉÉiÉBÉÉÉ®É iÉBÉÉxÉÉÉBÉÉ BÉÉÉ ={ÉªÉÉMÉ BÉÉ®BÉÉ, ºÉÉAºÉ+ÉÉ<+ÉÉ® BÉÉ ´ÉYÉÉÉxÉBÉÉÉ xÉ ¤ÉÉºÉ BÉÉÉ |ÉVÉÉÉiÉ BÉÉÉ ABÉÉ किस्म के तीव्र बहुगुणन में सफलता प्राप्त BÉÉÉ +ÉÉ® càÉÉ® n¶É BÉÉÉ |ÉSÉ® {ÉÉn{É É´ÉÉ´ÉvÉiÉÉ BÉÉ ºÉ®FÉhÉ BÉÉ ÉãÉA +ÉxªÉ +ÉxÉBÉÉ {ÉÉvÉÉ BÉÉ ÉãÉA £ÉÉ <ºÉBÉÉÉ ={ÉªÉÉMÉ ÉBÉEªÉÉ VÉÉ ®cÉ c*

AxÉ+ÉÉ<+ÉÉ xÉ VÉÉVÉ+ÉÉMÉ àÉcÉºÉÉMÉ® É´É¶´ÉÉ´ÉtÉÉãÉªÉ, SÉÉxÉ BÉÉ ºÉÉlÉ ºÉàÉZÉÉiÉÉ YÉÉ{ÉxÉ {É® cºiÉÉFÉ® ÉBÉEªÉ

राष्ट्रीय ºÉàÉp É´ÉYÉÉxÉ ºÉºlÉÉxÉ (AxÉ+ÉÉ<+ÉÉ), MÉÉ´ÉÉ +ÉÉ® VÉÉVÉ+ÉÉMÉ àÉcÉºÉÉMÉ® É´É¶´ÉÉ´ÉtÉÉãÉªÉ, SÉÉxÉ xÉ ºÉàÉpÉ VÉÉ´ÉÉ´ÉYÉÉxÉ, {ÉÉÉ®ÉºlÉÉiÉBÉÉÉ, VÉ´É|ÉÉtÉÉÉMÉBÉÉÉ àÉcÉºÉÉMÉ®ÉªÉ ºÉ´ÉrxÉ +ÉÉ® iÉ]ÉªÉ FÉjÉ |É¤ÉxvÉxÉ àÉ ºÉªÉkÉ +ÉxÉºÉvÉÉxÉ {ÉÉ®ªÉÉVÉxÉÉ+ÉÉ BÉÉ ÉãÉA ºÉàÉZÉÉiÉÉ YÉÉ{ÉxÉ {É® cºiÉÉFÉ® ÉBÉEªÉ* ªÉc ºÉàÉZÉÉiÉÉ xÉ´ÉÉBÉÉ®hÉ BÉÉ =q¶ªÉ A´É ºÉ£ÉÉ´ÉxÉÉ ºÉÉciÉ पांच वर्षों के लिए है। इस दीर्घावधि के ÉãÉA ´ÉYÉÉÉxÉBÉÉ ºÉàÉx´ÉªÉBÉÉ bÉ. AxÉ. ®àÉªÉÉ +ÉÉ® |ÉÉ. ´É SÉMÉ´ÉxÉ c*

SÉªÉÉxÉiÉ FÉjÉÉ àÉ ºÉ£ÉÉÉ´ÉiÉ ºÉcªÉÉMÉ +ÉÉ® {É®ÉàÉ¶É, ºÉªÉkÉ +ÉxÉºÉvÉÉxÉ |ÉºiÉÉ´ÉÉ, ¶ÉÉvÉBÉÉiÉÉ+ÉÉ +ÉÉ® ºÉSÉxÉÉ BÉÉ +ÉÉnÉxÉ-|ÉnÉxÉ, +ÉxÉºÉvÉÉxÉ ºÉFÉàÉ ªÉjÉÉBÉÉ®hÉ iÉBÉÉ {ÉcSÉ +ÉÉ® AxÉ+ÉÉ<+ÉÉ +ÉÉ® VÉb+ÉÉªÉ BÉÉ º]É{ÉÉ ´ÉYÉÉÉxÉBÉÉÉ A´É |ÉÉvªÉÉ{ÉBÉÉ ´ÉMÉ BÉÉÉ कार्यान्वयन कमेटी द्वारा निष्पादित होगा।

SÉÉxÉ àÉ VÉb+ÉÉªÉ BÉÉÉ ºÉcªÉÉMÉ ºlÉÉxÉÉªÉ समाज और अर्थव्यवस्था में इसकी विषय विशिष्टता और विकास पर विशेष महत्व BÉÉ ºÉÉlÉ +ÉBÉÉÉnÉàÉBÉÉ +ÉÉtÉÉÉMÉBÉÉ +ÉxÉºÉvÉÉxÉ àÉÉbãÉ BÉÉ uÉ®É c* É´É¶´ÉÉ´ÉtÉÉãÉªÉ xÉ cÉãÉ cÉ àÉ iÉÉxÉ ¤ÉÉ® xÉ¶ÉxÉãÉ ºÉÉ<]É{ÉÉBÉÉ Ab]BÉxÉÉãÉÉÉVÉBÉÉãÉ +É´ÉÉb VÉÉiÉ c +ÉÉ® ªÉc +É{ÉxÉ |ÉÉxiÉ àÉ iÉÉxÉ ºÉàÉpÉ +ÉxÉºÉvÉÉxÉ +ÉÉ® É¶ÉFÉÉ ºÉºlÉÉxÉÉ àÉ ºÉ ABÉÉ c*

¤ÉÉªÉÉãÉÉÉVÉBÉEãÉ É®ºÉSÉ àÉ ´ÉBÉÉÉã{ÉBÉE VÉiÉ àÉÉbãÉ&

विष विज्ञान में वर्तमान और भविष्य परिप्रेक्ष्य

VÉÉ´ÉBÉE {É®ÉFÉhÉ àÉ VÉiÉ+ÉÉ BÉÉÉ ¤ÉciÉÉªÉiÉ ºÉ |ÉªÉÉMÉ cÉiÉÉ c* ´ÉYÉÉÉxÉBÉE {É®ÉFÉhÉÉ àÉ VÉxiÉ+ÉÉ BÉÉÉ ={ÉªÉÉMÉ BÉEàÉ BÉE®xÉ BÉE ÉãÉA ®ºÉãÉ +ÉÉ® ¤É®SÉ (1959) xÉ iÉÉxÉ +ÉÉ® BÉÉÉ ÉºÉrÉxiÉ |ÉÉiÉ{ÉÉÉniÉ ÉBÉEªÉÉ ÉVÉºÉàÉ VÉiÉ+ÉÉ BÉÉÉ BÉEàÉ प्रयोग करना, प्रयोगों को परिष्कृत करना +ÉÉ® ¤ÉnãÉxÉÉ ªÉÉxÉÉ É®báÉºÉ É®{ÉÉÉ<xÉ É®{ãÉºÉ àÉJªÉ c* =xÉBÉÉÉ àÉÉxÉxÉÉ lÉÉ ÉBÉE {É¶É {É®ÉFÉhÉÉ BÉÉÉ É´ÉBÉEã{É cÉ |ÉªÉÉMÉÉ àÉ VÉiÉ+ÉÉ BÉÉÉ ={ÉªÉÉMÉ BÉEàÉ ºÉ BÉEàÉ BÉE®xÉ BÉE ÉãÉA àÉci´É{ÉhÉ cÉMÉÉ* iÉi{É¶SÉÉiÉ VÉiÉ+ÉÉ BÉE ={ÉªÉÉMÉ BÉE ´ÉBÉÉÉã{ÉBÉE iÉ®ÉBÉÉÉ BÉÉÉ àÉÉxªÉiÉÉ BÉE ÉãÉA ªÉ®É{ÉÉªÉ BÉExp <ºÉÉ¤ÉÉAAàÉ uÉ®É £ÉÉ ÉºÉ{ÉÉÉÉ®¶É BÉÉÉ MÉ<* cÉãÉÉÉBÉE |ÉªÉÉMÉ¶ÉÉãÉÉ àÉ VÉiÉ+ÉÉ BÉÉÉ |ÉªÉÉMÉ {É®É iÉ®c ºÉ ¤Én xÉcÉ ÉBÉEªÉÉ VÉÉ ºÉBÉEiÉÉ, {É® BÉE< àÉÉbãÉ VÉºÉ ÉBÉE <xÉ É´É]É; ºÉãÉ BÉEãSÉ®, <xÉ É´É´ÉÉ; ÉxÉàÉxÉ BÉE¶É°ôBÉÉÉªÉ +ÉÉ® +ÉBÉE¶É°ôBÉÉÉªÉ +ÉÉ® <xÉ ÉºÉÉãÉBÉÉÉ ÉºÉº]àÉ; BÉEà{ªÉ]¶ÉxÉãÉ +ÉÉ® MÉÉhÉiÉÉªÉ àÉÉbÉãÉMÉ BÉE °ô{É àÉ BÉE< iÉ®c BÉE +ÉxÉºÉvÉÉxÉ àÉÉbãÉ, ´ÉYÉÉÉxÉBÉÉÉ +ÉÉ® ¶ÉÉvÉBÉEiÉÉ+ÉÉ uÉ®É É´ÉBÉÉÉºÉiÉ ÉBÉEªÉ MÉA c* <xÉ É´ÉBÉEã{ÉÉ ºÉ VÉxiÉ+ÉÉ BÉE ={ÉªÉÉMÉ àÉ BÉEàÉÉ cÉ xÉcÉ c< c ¤ÉÉãBÉE ´ÉÉiÉÉ´É®hÉ àÉ àÉÉVÉn +ÉºÉJªÉ ®ºÉÉªÉxÉÉ BÉE àÉãªÉÉBÉExÉ àÉ +ÉÉ< SÉxÉÉÉiÉªÉÉ ºÉ ÉxÉ{É]xÉ BÉE ÉãÉA xÉA-xÉA iÉ®ÉBÉE £ÉÉ ÉàÉãÉ c*

<xÉ ´ÉBÉÉÉã{ÉBÉE àÉÉbãÉ BÉE FÉjÉ àÉ c< |ÉMÉÉiÉ {É® SÉSÉÉ BÉE®xÉ BÉE ÉãÉA ºÉÉAºÉ+ÉÉ<+ÉÉ® भारतीय विष विज्ञान अनुसंधान संस्थान; ºÉÉAºÉ+ÉÉ<+ÉÉ®-£ÉÉÉ´ÉÉ´É+ÉxÉºÉ, ãÉJÉxÉ>ó, xÉ **¤ÉÉªÉÉãÉÉÉVÉBÉEãÉ É®ºÉSÉ àÉ ´ÉBÉÉÉã{ÉBÉE VÉiÉ मॉडल: विष विज्ञान में वर्तमान और भविष्य {ÉÉ®|ÉFªÉ** विषय पर एक अंतरराष्ट्रीय संगोष्ठी का आयोजन किया था। यह संगोष्ठी ºÉÉAºÉ+ÉÉ<+ÉÉ®-+ÉÉ<+ÉÉ<]É+ÉÉ®, ãÉJÉxÉ>ó +ÉÉ® xÉÉÉ]PÉàÉ É´É¶´ÉÉ´ÉtÉÉãÉªÉ, É¥É]xÉ BÉE ¤ÉÉSÉ चल रहे अंतरराष्ट्रीय सहयोग कार्यक्रम (ªÉBÉE-+ÉÉ<<+ÉÉ®+ÉÉ<. àÉVÉ® É®ºÉSÉ +É´ÉÉb {ÉÉ®ªÉÉVÉxÉÉ) BÉE ABÉE £ÉÉMÉ BÉE °ô{É àÉ +ÉÉªÉÉÉVÉiÉ BÉÉÉ MÉªÉÉ* <ºÉàÉ +ÉÉ<+ÉÉ<]É, BÉÉÉxÉ{É® £ÉÉ ABÉE £ÉÉMÉÉnÉ® BÉE °ô{É àÉ ¶ÉÉÉàÉÉãÉ c+ÉÉ* <ºÉ संगोष्ठी में, विश्व भर से कई प्रतिष्ठित वैज्ञानिकों को उनके विष विज्ञान अनुसंधान BÉÉÉ £ÉÉ´ÉÉ ºÉ£ÉÉ´ÉxÉÉ+ÉÉ +ÉÉ® ´ÉBÉÉÉã{ÉBÉE VÉiÉ àÉÉbãÉ àÉ ÉBÉEªÉ MÉA ¶ÉÉvÉ {É® {ÉÉ®SÉSÉÉ BÉE®xÉ BÉE ÉãÉA +ÉàÉÉjÉiÉ ÉBÉEªÉÉ MÉªÉÉ, ÉVÉºÉºÉ <ºÉ विषय पर एक सार्थक चर्चा की जा सके और विष विज्ञान के संबंध में एक बेहतर समझ और अंतर्दृष्टि हासिल की जा सके। +ÉÉ¶ÉÉ BÉÉÉ MÉ< c ÉBÉE <ºÉ ºÉ VÉxÉ ºÉÉvÉÉ®hÉ BÉE ÉãÉA ABÉE cÉ®iÉ +ÉÉ® ¤ÉciÉ® ´ÉÉiÉÉ´É®hÉ ÉàÉÉãÉxÉ àÉ ºÉcÉªÉiÉÉ ÉàÉãÉMÉÉ*

bÉ. BÉE.ºÉÉ. MÉ{iÉÉ nÉ{É |ÉVV´ÉÉãÉiÉ BÉE®iÉ cA
(nÉªÉ ºÉ ¤ÉÉA: |ÉÉ. bÉ´Éb bÉ. {ÉÉàÉ®É<, ºÉàÉàÉÉÉxÉiÉ +ÉÉiÉÉlÉ +ÉÉ® bÉ. +ÉÉ®.ºÉÉ. gÉÉàÉÉãÉ)

संगोष्ठी के उद्घाटन समारोह में डॉ. BÉE.ºÉÉ. MÉ{iÉÉ, ÉxÉn¶ÉBÉE-ºÉÉAºÉ+ÉÉ<+ÉÉ®-+ÉÉ<+ÉÉ<]É+ÉÉ® A´É +ÉvªÉFÉ, +ÉÉªÉÉVÉxÉ ºÉÉàÉÉiÉ ने अपने स्वागत भाषण में वैश्विक परिप्रेक्ष्य àÉ <ºÉ iÉ®c BÉÉÉ ¤É~BÉE +ÉÉªÉÉÉVÉiÉ BÉE®xÉ {É® ¤ÉãÉ ÉnªÉÉ* bÉ. bÉ. BÉÉÉ®. SÉÉvÉ®É, ´ÉYÉÉÉxÉBÉE, सीएसआईआर-आईआईटीआर एवं संगोष्ठी BÉE ºÉªÉÉVÉBÉE xÉ ¤É~BÉE BÉÉÉ =i{ÉÉkÉ {É® |ÉBÉÉÉ¶É डाला। प्रो. सुभाष चंद्र लखोटिया, प्रोफेसर, VÉiÉ É´ÉYÉÉxÉ É´É£ÉÉMÉ A´É bÉAºÉ]É ®àÉxxÉÉ {ÉÉãÉÉ, ¤ÉxÉÉ®ºÉ Écn É´É¶´ÉÉ´ÉtÉÉãÉªÉ, ´ÉÉ®ÉhÉºÉÉ, <ºÉ ºÉàÉÉ®Éc BÉE àÉJªÉ +ÉÉiÉÉlÉ lÉ +ÉÉ® |ÉÉ. bÉ´Éb bÉ {ÉÉàÉ®É< ºÉBÉEãÉ +ÉÉ{ÉÉ ¤ÉÉªÉÉãÉÉÉVÉÉ, xÉÉÉ]PÉàÉ É´É¶´ÉÉ´ÉtÉÉãÉªÉ, É¥É]xÉ <ºÉ ºÉàÉÉ®Éc BÉE ºÉààÉÉÉxÉiÉ +ÉÉiÉÉlÉ lÉ* <ºÉ ºÉàÉÉ®Éc BÉÉÉ +ÉvªÉFÉiÉÉ bÉ. +ÉÉ®. ºÉÉ. gÉÉàÉÉãÉ, {É´É ÉxÉn¶ÉBÉE ºÉÉAºÉ+ÉÉ<+ÉÉ®-+ÉÉ<+ÉÉ<]É+ÉÉ® xÉ BÉÉÉ* |ÉÉ. लखोटिया ने अपने शिक्षाप्रद भाषण में

संगोष्ठी की कुछ झलकियां

xªÉ®ÉbÉVÉxÉ®É]´É ®ÉMÉÉ, VÉÉ ÉSÉÉBÉEiºÉÉ BÉE ÉãÉA ABÉE |ÉàÉJÉ SÉxÉÉiÉÉ c, àÉ +ÉiÉÉxÉÉciÉ iÉjÉ BÉÉE VÉÉ]ãÉiÉÉ BÉÉE cãÉ BÉÉ®xÉ àÉ {ÉÉãÉ àÉBÉJÉÉ; **bÉºÉÉÉ{ÉÉãÉÉ** +ÉÉvÉÉÉ®iÉ +ÉvªÉªÉxÉ BÉÉE ={ÉªÉÉÉMÉiÉÉ {É® ¤ÉãÉ ÉnªÉÉ*

इस संगोष्ठी के दौरान 9 पूर्ण व्याख्यान, 12 +ÉÉàÉÉjÉiÉ ´ªÉÉJªÉÉxÉ +ÉÉ® 2 àÉSÉ |ÉºiÉÉiÉªÉÉ BÉE +ÉÉiÉÉ®BÉiÉ {ÉÉº]® |ÉºiÉÉiÉªÉÉ, UÉjÉÉ uÉ®É àÉÉÉJÉBÉE |ÉºiÉÉiÉªÉÉ +ÉÉ® UÉjÉÉ +ÉÉ® É´ÉÉ£ÉxxÉ शैक्षिक पृष्ठभूमि से संबंधित वैज्ञानिकों के ¤ÉÉSÉ =iºÉÉcÉ <]®AÉBÉ]´É ºÉjÉ +ÉÉªÉÉÉVÉiÉ ÉBÉEªÉÉ MÉA*

=nÉÉ]xÉ ºÉàÉÉ®Éc BÉE {É¶SÉÉiÉ {ÉcãÉÉ ´ÉYÉÉxÉBÉÉ ºÉjÉ º]ºÉ ¤ÉÉªÉÉãÉÉVÉÉ A´É **VÉÉxÉÉ]ÉBÉºÉÉÉºÉ]É**{É® |ÉÉ. AºÉ. ºÉÉ. ãÉJÉÉÉ]ªÉÉ, ¤ÉÉASÉªÉÉ, ´ÉÉ®ÉhÉºÉÉ +ÉÉ® |ÉÉ. º]ÉxÉ ®ºÉãÉ, BÉÉÉà¥ÉVÉ É´É¶´ÉÉ´ÉtÉÉãÉªÉ, ª¥]xÉ, BÉÉÉ +ÉvªÉFÉiÉÉ àÉ c+ÉÉ* <ºÉ ºÉjÉ BÉE nÉ®ÉxÉ |ÉÉ. bÉ´Éb bÉ. {ÉÉàÉÉ®É< xÉÉÉ]PÉàÉ É´É¶´ÉÉ´ÉtÉÉãÉªÉ, |ÉÉ BÉÉãÉÉ=Ébª¤ÉÉ ¤ÉÉãÉÉÉMÉxÉºÉÉÉ, BÉÉºÉÉ® +ÉxÉºÉÉvÉÉxÉ ºÉºlÉÉxÉ (AxÉºÉÉ+ÉÉ®+ÉÉ<), <]ãÉÉ +ÉÉ® |ÉÉ. +É´ÉvÉ¶É AxÉ. ZÉÉ, {ÉãÉÉªÉÉàÉÉ=lÉ (ªÉÉBÉÉ) É´É¶´É´ÉtÉÉãÉªÉ xÉ +É{ÉxÉ |ÉºiÉÉiÉªÉÉ BÉÉÉ |ÉºiÉÉiÉ ÉBÉEªÉÉ* <xÉ ´ÉkÉÉÉ+ÉÉ xÉ ¤ÉiÉÉªÉÉ ÉBÉE BÉÉºÉ nÉ +ÉBÉÉ¶ÉºÉBÉÉÉªÉ VÉÉiÉ+ÉÉ **ºÉÉxÉÉ®ÉÉ¤ÉÉªÉÉ]ºÉ AÉãÉÉMÉºÉ** +ÉÉ® **bÉºÉÉÉ{ÉÉãÉÉ àÉÉãÉÉÉxÉÉMÉºÉ]®** ºÉ प्राप्त आणविक विषाक्तता डेटा, गणितीय àÉÉbÉãÉÉMÉ +ÉÉ® ¤ÉÉªÉÉÉ<x{ÉÉÉàÉÉ]BÉºÉ ={ÉBÉÉ®hÉ ºÉ =i{ÉxxÉ VÉÉxÉBÉÉÉ®É BÉÉ àÉÉvªÉàÉ ºÉ BÉÉºÉÉ विषैले तत्व की विषाक्तता का एक सरल ÉºÉcÉ´ÉãÉÉBÉÉxÉ |ÉnÉxÉ BÉÉ® ºÉBÉiÉ c* <ºÉ ºÉjÉ àÉ ´ªÉÉJªÉÉxÉ xÉ VÉãÉÉªÉ {ÉªÉÉ´É®hÉ BÉÉÉ ÉxÉMÉ®ÉxÉÉ +ÉÉ® VÉxÉÉ]ÉBÉºÉÉÉºÉ]É ¤ÉÉªÉÉàÉÉBÉÉ® BÉÉ àÉãªÉÉBÉxÉ BÉÉ ÉãÉA |Éc®É VÉãÉÉªÉ |ÉVÉÉÉiÉªÉÉ BÉÉ ={ÉªÉÉMÉ {É® |ÉBÉÉ¶É bÉãÉÉ* iÉi{É¶SÉÉiÉ <ºÉ ºÉjÉ àÉ ABÉE ¤ÉciÉ VÉÉxÉBÉÉÉ®{ÉÉhÉ +ÉÉ® <]®AÉBÉ]´É {ÉÉºÉ] ºÉjÉ +ÉÉªÉÉÉVÉiÉ ÉBÉEªÉÉ MÉªÉÉ VÉÉ +ÉxÉºÉvÉÉxÉ É´ÉuÉxÉÉ +ÉÉ® BÉÉ< ªÉ´ÉÉ ¶ÉÉvÉBÉÉiÉÉ+ÉÉ uÉ®É |ÉºiÉÉiÉ ÉBÉEªÉÉ MÉªÉÉ* <ºÉàÉ BÉÉ< ´ÉBÉÉÉã{ÉBÉ àÉÉbãÉ |ÉhÉÉãÉÉªÉÉ VÉºÉ **bÉºÉÉÉ{ÉÉãÉÉ, ºÉÉ AÉãÉÉMÉºÉ, àÉºÉBÉÉ bÉàÉÉºÉ]BÉÉ,** ¤ÉÉBÉ]ÉÉ®ªÉÉ, àÉÉUãÉÉ BÉÉÉ +ÉÉxÉÉ´ÉÉÉ¶ÉBÉ xÉ]´ÉBÉÉ, |ÉÉVÉxÉ |ÉÉnÉ¶É, àÉÉªÉÉ VÉÉxÉ ºÉºÉ, xªÉ®ÉàÉÉbãÉ¶ÉxÉ, +ÉBÉÉºÉÉÉàÉBÉÉ®BÉ iÉxÉÉ´É +ÉÉ® सेलुलर विषाक्तता के अनुसंधान के लिए |ÉªÉÉMÉ àÉ ãÉÉªÉÉ MÉªÉÉ*

ÉnxÉ BÉÉ +ÉÉÉJÉ®É ºÉjÉ É´ÉBÉÉºÉ +ÉÉ® É´É£ÉnxÉ |ÉÉ VÉÉ |ÉÉ. AºÉ. +ÉÉ®. ®àÉÉ¶É, àÉºÉÉ® É´É¶´É´ÉtÉÉãÉªÉ, àÉºÉÉ® +ÉÉ® |ÉÉ.VÉÉ.BÉÉ. ®ÉªÉ, ¤ÉÉASÉªÉÉ, ´ÉÉ®ÉhÉºÉÉ BÉÉÉ +ÉvªÉFÉiÉÉ àÉ ºÉ{ÉxxÉ ÉBÉEªÉÉ MÉªÉÉ* <ºÉ ºÉjÉ BÉE nÉ®ÉxÉ, |ÉÉ. |ÉnÉ{É

ÉºÉxcÉ, £ÉÉ®iÉÉªÉ |ÉÉtÉÉÉMÉBÉÉÉ ºÉºlÉÉxÉ (+ÉÉ<+ÉÉ<]É), BÉÉÉxÉ{É®, bÉ. ¶ÉÉÉiÉ SÉp¶ÉJÉ®xÉ, भारतीय कृषि अनुसंधान संस्थान (+ÉÉ<A+ÉÉ®+ÉÉ<), xÉ< ÉnããÉÉ, |ÉÉ. BÉÉ. ºÉ¥ÉÉàÉhªÉàÉ, +ÉÉ<+ÉÉ<]É, BÉÉÉxÉ{É®, +ÉÉ® bÉ. º´ÉiÉÉ ºÉ®xÉ, VÉ´ÉÉc®ãÉÉãÉ xÉc°ô विश्वविद्यालय, भारत, ने अपने शोध निष्कर्षों BÉÉÉ |ÉºiÉiÉ ÉBÉÉªÉÉ* <ºÉ ºÉjÉ àÉ É´ÉÉ£ÉxxÉ àÉÉbãÉ VÉÉ´ÉÉ VÉºÉ **bÉºÉÉÉ{ÉÉãÉÉ, ºÉÉ AÉãÉMÉºÉ** +ÉÉ® **ÉbBÉ]É<ãÉÉºÉÉãÉªÉàÉ** BÉÉÉ ={ÉªÉÉMÉ, É´ÉBÉÉÉºÉ àÉ जीनों के एक विशेष सैट की भूमिका तथा É´ÉÉ£ÉxxÉ |ÉÉ]ÉxÉ BÉÉÉ £ÉÉàÉBÉÉÉ BÉÉÉ ºÉàÉZÉxÉ àÉ |ÉÉ{iÉ VÉÉxÉBÉÉÉ®É {É® SÉSÉÉ BÉÉÉ MÉ<* <xÉ BÉÉÉ®BÉÉÉ BÉÉÉ £ÉÉàÉBÉÉÉ ãÉàºÉ ºÉàÉªÉ ºÉ mRNA àÉ]É¤ÉÉÉãÉVàÉ àÉ ºÉÉBÉ´ÉxºÉ º{ÉÉºÉÉ{ÉÉBÉÉ]ÉxºÉãÉ¶ÉxÉ ®MÉãÉ¶ÉxÉ +ÉÉ® É´ÉÉ£ÉnxÉ BÉÉ ºÉÉlÉ ºÉãÉ ÉºÉMxÉÉãÉMÉ àÉ àÉci´É{ÉhÉ £ÉÉàÉBÉÉÉ ÉxÉ£ÉÉiÉÉ है। यह निष्कर्ष आने वाले समय में उच्च VÉ´ÉÉªÉ É´ÉBÉÉÉºÉ +ÉÉ® É´ÉÉ£ÉnxÉ BÉÉ FÉjÉ àÉ ABÉÉ àÉci´É{ÉhÉ JÉÉVÉ +ÉÉ® ={ÉãÉ¤vÉ c*

VÉÉxÉÉÉàÉBÉºÉ ºÉjÉ BÉÉÉ +ÉvªÉFÉiÉÉ |ÉÉ. ãÉÉ®ºÉ जी हर्षमैन, नेब्रास्का विश्वविद्यालय, अमरीका +ÉÉ® |ÉÉ VÉàºÉ BÉÉ. ASÉ. ÉSÉ{ÉàÉxÉ, ¤ÉÉàÉPÉàÉ É´É¶´ÉÉ´ÉtÉÉãÉªÉ, ª¥É]xÉ xÉ BÉÉÉ* <ºÉ ºÉjÉ àÉ |ÉÉ. º]É´ÉxÉ ®ºÉãÉ, BÉÉÉà¥ÉVÉ É´É¶´ÉÉ´ÉtÉÉãÉªÉ, ª¥É]xÉ, |ÉÉ +ÉÉãÉÉBÉÉ £É^ÉSÉÉªÉ, VÉAxÉªÉ, xÉ< ÉnããÉÉ, bÉ. AºÉ. gÉÉvÉ®, VÉÉxÉÉÉàÉBÉºÉ +ÉÉ® ABÉÉÉBÉÉiÉ VÉÉ´ÉÉ´ÉYÉÉxÉ ºÉÉAºÉ+ÉÉ<+ÉÉ® ºÉºlÉÉxÉ, xÉ< ÉnããÉÉ +ÉÉ® bÉ. ÉàÉºÉÉ A. àÉBÉEOÉÉ, <àÉÉ®É É´É¶´ÉÉ´ÉtÉÉãÉªÉ, ºÉªÉkÉÉ ®ÉVªÉ +ÉàÉÉ®BÉÉÉ xÉ +É{ÉxÉÉ |ÉºiÉÉiÉªÉÉ BÉÉÉ |ÉºiÉiÉ ÉBÉÉªÉÉ* <xÉ |ÉºiÉÉiÉªÉÉ àÉ bÉºÉÉÉ{ÉÉãÉÉ, VÉ¤É®É àÉÉUãÉÉ +ÉÉ® ABÉÉ ®ÉMÉBÉÉÉ®BÉÉ ºÉFàÉ VÉÉ´ÉÉhÉ **àÉÉ<BÉÉÉ¤ÉBÉ]ÉÉ®ªÉàÉ]áÉ¤É®BÉÉãÉÉÉºÉºÉ** BÉÉÉ ={ÉªÉÉMÉiÉÉ ABÉÉ ´ÉBÉÉÉã{ÉBÉÉ VÉiÉ àÉÉbãÉ BÉÉ °ô{É àÉ BÉÉºÉ BÉÉÉ VÉÉ ºÉBÉÉiÉÉ c, {É® |ÉBÉÉÉ¶É bÉãÉÉ* <xÉ àÉÉbãÉÉ BÉÉÉ ={ÉªÉÉMÉ ªÉc ºÉàÉZÉxÉ àÉ ÉBÉÉªÉÉ MÉªÉÉ ÉBÉÉ BÉÉºÉ bÉAxÉA +ÉxÉ#ÉàÉ +ÉÉ® #ÉÉÉàÉÉ]xÉ ºlÉÉ{ÉiªÉ +ÉÉ{ÉºÉ àÉ MÉ~¤ÉvÉxÉ BÉÉ® VÉÉxÉ +ÉÉ£É´ªÉÉkÉÉ BÉÉÉ ºlÉÉÉxÉBÉÉ +ÉÉ® ªÉÉ ºÉÉàÉÉªÉBÉÉ ÉxÉªÉjÉhÉ BÉÉ®iÉ c* <ºÉBÉÉ +ÉãÉÉ´ÉÉ VÉÉ]ãÉ ´ªÉ´ÉcÉ® àÉ +ÉiÉÉxÉÉciÉ VÉÉxÉÉÉàÉBÉÉ {ÉÉ®´ÉiÉxÉ BÉÉ {É]xÉ +ÉÉ® VÉÉxÉÉÉàÉBÉÉ ºlÉÉ{ÉiªÉ ºÉàÉZÉxÉ BÉÉ ÉãÉA ¤ÉciÉ® VÉÉ´ÉBÉÉ ´ªÉÉJªÉÉ+ÉÉ BÉÉ ÉãÉA É´ÉvÉÉ+ÉÉ BÉÉ É´ÉBÉÉÉºÉ {É® SÉSÉÉ BÉÉÉ MÉªÉÉ*

àÉÉbãÉ +ÉÉ® +ÉxÉÉ|ÉªÉÉMÉ {É® +ÉMÉãÉ ºÉjÉ BÉÉÉ +ÉvªÉFÉiÉÉ |ÉÉ. É{ÉÉÉãÉ{É AãÉ. É´ÉÉãÉªÉàºÉ, VÉÉÉVÉªÉÉ É´É¶´ÉÉ´ÉtÉÉãÉªÉ, +ÉàÉ®ÉBÉÉÉ +ÉÉ® bÉ. {ÉÉ. AºÉ. SÉÉcxÉ, {É´É +ÉvªÉFÉ É®ºÉSÉ BÉÉÉ=ÉºÉãÉ ºÉÉAºÉ+ÉÉ<+ÉÉ®-+ÉÉ<+ÉÉ<]É+ÉÉ®, ãÉJÉxÉ=É uÉ®É BÉÉÉ MÉ<* ºÉFÉ{É àÉ |ÉÉ. AãÉ. AºÉ. ¶ÉÉ¶ÉvÉ®, £ÉÉ®iÉÉªÉ É¶ÉFÉÉ iÉlÉÉ +ÉxÉºÉvÉÉxÉ ºÉºlÉÉxÉ (+ÉÉ<+ÉÉ<AºÉ<+ÉÉ®), {ÉhÉ, bÉ. ®ÉBÉÉ¶É BÉÉàÉÉ® ÉàÉgÉ, BÉÉÉÉ¶ÉBÉÉªÉ +ÉÉÉh´ÉBÉÉ VÉÉ´ÉÉ´ÉYÉÉxÉ BÉÉxp, ºÉÉAºÉ+ÉÉ<+ÉÉ® cn®É¤ÉÉn, bÉ ºÉ®xp AàÉ घासकाबड़ी, कृषि अनुसंधान संस्थान, नई ÉnããÉÉ +ÉÉ® bÉ. +É£ÉªÉ ¶ÉàÉÉ, ºÉÉAºÉ+ÉÉ<+ÉÉ®-+ÉÉ<.VÉÉ.+ÉÉ<.¤ÉÉ., xÉ< ÉnããÉÉ uÉ®É (1) xªÉ®ÉbÉVÉxÉ®É]´É ®ÉMÉ, ÉºÉ{ÉxÉÉºÉÉ®¤ÉãÉ®-2 अताक्सिया की मेकेनिज्म को स्पष्ट करने BÉÉ ÉãÉA bÉºÉÉÉ{ÉÉãÉÉ BÉÉÉ ABÉÉ àÉÉbãÉ BÉÉ °ô{É àÉ ={ÉªÉÉMÉ BÉÉÉ ºÉ£ÉÉ´ÉxÉÉ; (2) {ÉªÉÉ´ÉÉ®hÉÉªÉ ®ºÉÉªÉxÉÉ BÉÉ ´É¶ÉÉMÉiÉ |É£ÉÉ´É BÉÉ ºÉ£ÉÉÉ´ÉiÉ +ÉBÉÉãÉxÉ BÉÉ®xÉ BÉÉ ÉãÉA bÉºÉÉÉ{ÉÉãÉÉ àÉÉbãÉ BÉÉ iÉãÉxÉÉiàÉBÉÉ +ÉÉ® BÉÉÉªÉÉiàÉBÉÉ VÉÉxÉÉÉàÉBÉÉ +ÉvªÉªÉxÉ; (3) ºÉãÉ ºÉBÉÉiÉxÉ BÉÉ É´ÉBÉÉÉºÉ BÉÉÉ +ÉvªÉªÉxÉ BÉÉ®xÉ BÉÉ ÉãÉA cÉ<bÉ BÉÉÉ ABÉÉ कार्यात्मक मॉडल के रूप में प्रयोग, विषयों {É® |ÉBÉÉÉ¶É bÉãÉÉ MÉªÉÉ*

<ºÉBÉÉ {É¶SÉÉiÉ ABÉÉ +ÉÉ® {ÉÉº]® ºÉjÉ +ÉÉªÉÉÉVÉiÉ ÉBÉÉªÉÉ MÉªÉÉ, VÉcÉ ªÉ´ÉÉ ¶ÉÉÉvÉBÉÉiÉÉ+ÉÉ +ÉÉ® UÉjÉÉ xÉ +É{ÉxÉÉ ¶ÉÉvÉ {ÉÉ®hÉÉàÉ |ÉºiÉiÉ ÉBÉÉªÉ ÉVÉºÉàÉ É´ÉBÉÉÉºÉ, +ÉÉxÉ´ÉÉ¶ÉBÉÉÉ, iÉxÉÉ´É प्रतिक्रिया और विषाक्तता में विभिन्न जीन +ÉÉ® |ÉÉ]ÉxÉ BÉÉÉ £ÉÉàÉBÉÉÉ+ÉÉ {É® |ÉBÉÉÉ¶É bÉãÉÉ* É´ÉÉ£ÉxxÉ àÉÉbãÉ VÉÉ´ÉÉ +ÉÉ®]ÉºÉVÉÉxÉBÉÉ ´ÉÉ®A] BÉÉ +ÉÉvÉÉ® {É® |ÉÉ{iÉ <xÉ ¶ÉÉvÉ |ÉºiÉÉiÉªÉÉ àÉ É´ÉÉ£ÉxxÉ VÉÉ´ÉBÉÉ |ÉhÉÉÉãÉªÉÉ {É®]ÉÉBÉºÉBÉÉEx]/VÉÉxÉÉ¤ÉÉªÉÉÉ]BÉºÉ BÉÉ ºÉ£ÉÉÉ´ÉiÉ |ÉÉiÉBÉÉãÉ |É£ÉÉ´ÉÉ BÉÉ ¤ÉÉ® àÉ SÉSÉÉ BÉÉÉ MÉªÉÉ*

ºÉàÉÉxÉÉiÉ® àÉ, ABÉÉ UÉjÉ-ºÉBÉÉÉªÉ <]®AÉBÉ]´É ºÉjÉ +ÉªÉÉÉÉVÉiÉ ÉBÉÉªÉÉ MÉªÉÉ ÉVÉºÉàÉ É´ÉtÉÉãÉªÉ, BÉÉÉãÉVÉ +ÉÉ® É´É¶´ÉÉ´ÉtÉÉãÉªÉ BÉÉ UÉjÉÉ BÉÉÉ |ÉJªÉÉiÉ ´ÉYÉÉÉxÉBÉÉÉ +ÉÉ® É¶ÉFÉBÉÉÉ BÉÉ ºÉÉlÉ ¤ÉÉiÉSÉÉiÉ BÉÉ®xÉ BÉÉÉ ABÉÉ +ÉxÉÉJÉÉ +É´ÉºÉ® ÉàÉãÉÉ* <ºÉ ºÉjÉ BÉÉ nÉ®ÉxÉ UÉjÉÉ BÉÉÉ VÉÉ´É É´ÉYÉÉxÉ àÉ àÉÉÉãÉBÉÉ ºÉ´ÉÉãÉ BÉÉÉ cãÉ BÉÉ®xÉ àÉ ¤ÉÉxÉªÉÉnÉ É´ÉYÉÉxÉ BÉÉ àÉci´É BÉÉ ¤ÉÉ® àÉ VÉÉxÉBÉÉÉ®É nÉ MÉªÉÉ*

+ÉÉÉJÉ®É ºÉjÉ BÉÉà{ªÉ]¶ÉxÉãÉ +ÉÉ® MÉÉhÉiÉÉªÉ àÉÉbÉãÉÆ {É® lÉÉ VÉÉ |ÉÉ. +ÉÉãÉÉBÉÉ £É^ÉSÉÉªÉ, VÉAxÉªÉ, xÉ< ÉnããÉÉ +ÉÉ® bÉ. BÉÉ. +ÉÉ®. {ÉÉ. ÉºÉc, ºÉÉAºÉ+ÉÉ<+ÉÉ®-+ÉÉ<+ÉÉ<]É+ÉÉ®, ãÉJÉxÉ>ô BÉÉÉ +ÉvªÉFÉiÉÉ àÉ ÉBÉÉªÉÉ MÉªÉÉ* <ºÉ ºÉjÉ BÉÉ nÉ®ÉxÉ |ÉÉ. VÉÉxÉ +ÉÉ® ÉBÉÉMÉ, xÉÉÉ]PÉàÉ É´É¶´ÉÉ´ÉtÉÉãÉªÉ, ª¥É]xÉ, bÉ àÉlªÉ ãÉºÉ, xÉÉÉ]PÉàÉ É´É¶´ÉÉ´ÉtÉÉãÉªÉ, ª¥É]xÉ, bÉ. ´ÉÉ. ºÉ¥ÉÉàÉhªÉàÉ, ºÉÉAºÉ+ÉÉ<+ÉÉ®, ºÉ]ãÉ ãÉn® É®ºÉSÉ <º]É]àÉ] (ºÉÉAºÉ+ÉÉ<+ÉÉ®-ºÉÉAãÉ+ÉÉ®+ÉÉ<), SÉxxÉ +ÉÉ® bÉ. BÉÉhÉÉãÉ ®ÉªÉ, VÉÉn´É{É® É´É¶´ÉÉ´ÉtÉÉãÉªÉ, BÉÉÉãÉBÉÉiÉÉ uÉ®É |ÉºiÉÉiÉªÉÉ BÉÉÉ MÉªÉÉ* <ºÉàÉ VÉÉ]ãÉ VÉÉ´ÉBÉÉ xÉ]´ÉBÉÉ BÉÉÉ ºÉàÉZÉxÉ àÉ अंतःविषय तथ्यों के महत्व पर प्रकाश डाला गया। गणितीय और कम्प्यूटेशनल विषयों, जो बुनियादी जैविक और विषाक्तता व्याख्याओं के अनुकरण में बेहतर भविष्य निर्धारित कर ºÉBÉÉiÉÉ c, BÉÉÉ ªÉBÉÉÉ®ªÉÉÉ]BÉÉ iÉxÉÉ´É |ÉÉiÉÉ#ÉªÉÉ xÉ]´ÉBÉÉ, VÉÉxÉ ÉxÉªÉÉàÉBÉÉ xÉ]´ÉBÉÉ +ÉÉ® विषाक्तता अध्ययन को समझने के महत्व {É® VÉÉ® ÉnªÉÉ MÉªÉÉ*

+ÉÉiÉàÉ ÉnxÉ BÉÉÉ ºÉjÉ {ÉÉÉ®ÉºlÉÉiÉBÉÉÉ और पर्यावरण सुरक्षा विषय पर था। प्रो. BÉãÉÉ=ÉbªÉÉ ¤ÉÉãÉÉMxÉºÉÉ, AxÉºÉÉ+ÉÉ®+ÉÉ<, <]ãÉÉ

+ÉÉ® bÉ. àÉBÉEãÉ nÉºÉ, ºÉÉAºÉ+ÉÉ<+ÉÉ®-+ÉÉ<+ÉÉ<]É+ÉÉ®, ãÉJÉxÉ>ó uÉ®É ºÉjÉ BÉEÉ +ÉvªÉFÉiÉÉ BÉEÉ MÉ\ªÉÉ* <ºÉ ºÉjÉ BÉE nÉ®ÉxÉ, |ÉÉ. VÉàºÉ BÉE. ASÉ. ÉSÉ{ÉàÉxÉ; ¤ÉÉàÉPÉàÉ É´É¶´ÉÉ´ÉtÉÉãÉªÉ, É¥É]xÉ, |ÉÉ. É{ÉÉÉãÉ{É AãÉ É´ÉÉãÉªÉàºÉ, VÉÉÉVÉªÉÉ É´É¶´ÉÉ´ÉtÉÉãÉªÉ, +ÉàÉ®ÉBÉEÉ +ÉÉ® bÉ. bÉ. BÉEÉ® SÉÉvÉ®É ºÉÉAºÉ+ÉÉ<+ÉÉ®-+ÉÉ<+ÉÉ<]É+ÉÉ®, ãÉJÉxÉ>ó uÉ®É É´ÉÉ£ÉxxÉ ´ÉBÉEÉÉã{ÉBÉE àÉÉbãÉ VÉºÉ àÉUãÉÉ, ºÉÉ. AÉãÉMÉºÉ +ÉÉ® bÉºÉÉÉ{ÉÉãÉÉ BÉEÉ <BÉEÉ]ÉÉBÉºÉBÉEÉÉãÉÉÉVÉBÉEãÉ +ÉÉ® ®ÉMÉ {ÉcãÉ+ÉÉ BÉEÉ ºÉàÉZÉxÉ BÉEÉ Én¶ÉÉ àÉ ={ÉªÉÉMÉ {É® |ÉBÉEÉ¶É bÉãÉÉ MÉªÉÉ*

+ÉMÉãÉÉ ºÉjÉ É{ÉÉÉVÉªÉÉãÉÉVÉÉ +ÉÉ® AÉVÉMÉ {É® lÉÉ +ÉÉ® <ºÉ ºÉjÉ BÉEÉ +ÉvªÉFÉiÉ |ÉÉ. AàÉ. AàÉ. MÉÉb¤ÉÉãÉ, ºÉVÉªÉ MÉÉvÉÉ +ÉÉªÉÉ´ÉYÉÉxÉ ºxÉÉiÉBÉEÉÉkÉ® ºÉºlÉÉxÉ, ãÉJÉxÉ>ó +ÉÉ® |ÉÉ. A. AxÉ. ZÉÉ. {ãÉÉªÉàÉÉ=lÉ É´É¶´ÉÉ´ÉtÉÉãÉªÉ, ªÉ.BÉE. uÉ®É BÉEÉ MÉªÉÉ* <ºÉ ºÉjÉ àÉ |ÉÉ. ãÉÉ®ºÉ VÉÉ हर्षमैन, नेब्रास्का विश्वविद्यालय, लिंकन, +ÉàÉ É®BÉEÉ, bÉ. ºÉnÉ{É àÉbãÉ, +ÉÉ<+ÉÉ<AºÉ<+ÉÉ®, àÉÉcÉãÉÉ +ÉÉ® bÉ. n´Éxp {É®àÉÉ®, ºÉÉAºÉ+ÉÉ<+ÉÉ®-+ÉÉ<+ÉÉ<]É+ÉÉ®, ãÉJÉxÉ=É uÉ®É |ÉºiÉÉiÉªÉÉ BÉEÉ MÉªÉÉ* |ÉºiÉÉiÉªÉÉ àÉ cÉàÉÉxÉ, SÉªÉÉ{ÉSÉªÉ +ÉÉ® +ÉÉcÉ® |ÉÉiÉ¤ÉvÉ BÉEÉ VÉÉ´ÉxÉ BÉEÉãÉ {É® |É£ÉÉ´É {É® |ÉBÉEÉ¶É bÉãÉÉ MÉªÉÉ +ÉÉ® iÉxÉÉ´É BÉE +ÉiÉMÉiÉ ºÉãÉ SÉ#ÉE |ÉMÉÉiÉ BÉE ÉxÉªÉàÉxÉ àÉ ¶ÉÉÉàÉãÉ {ÉSÉÉnÉMÉªÉÉ BÉEÉ ºÉàÉZÉxÉ àÉ ABÉE ´ÉBÉEÉÉã{ÉBÉE VÉiÉ àÉÉbãÉ VÉºÉ bÉºÉÉÉ{ÉÉãÉÉ BÉEÉ FÉàÉiÉÉ BÉEÉ {ÉiÉÉ SÉãÉÉ*

|ÉÉ. º´ÉiÉÉ ºÉ®xÉ, VÉAxÉªÉ, xÉ< ÉnããÉÉ की अध्यक्षता में हुए संगोष्ठी के अंतिम सत्र BÉE nÉ®ÉxÉ UÉjÉÉ uÉ®É ¶ÉÉvÉ BÉEÉªÉÉ BÉEÉ àÉSÉ |ÉºiÉÉiÉªÉÉ BÉEÉ MÉªÉÉ* ºÉgÉÉ AàÉ AÉx]xÉÉ BÉEÉ=®ÉxªÉÉ]É, xÉÉÉ]PÉàÉ É´É¶´ÉÉ´ÉtÉÉãÉªÉ, É¥É]xÉ, श्री आशीष द्विवेदी, सीएसआईआर-आईआईटीआर, लखनऊ, श्री मनीष मिश्रा, ºÉÉAºÉ+ÉÉ<+ÉÉ®-+ÉÉ<+ÉÉ<]É+ÉÉ®, ãÉJÉxÉ=É +ÉÉ® gÉÉ xÉ´ÉÉxÉ BÉEàÉÉ® MÉÉiÉàÉ, ¤ÉÉASÉªÉ, ´ÉÉ®ÉhÉºÉÉ ने अपने शोध निष्कर्षों पर अन्य वैज्ञानिकों ºÉ {ÉÉ®SÉSÉÉ BÉEÉ +ÉÉ® É´ÉSÉÉ®É BÉEÉ +ÉÉnÉxÉ |ÉnÉxÉ ÉBÉEªÉÉ*

{ÉxÉãÉ SÉSÉÉ àÉ ´ÉBÉEÉÉã{ÉBÉE {É¶É àÉÉbãÉ पर अनुसंधान और विकास के भविष्य के ¤ÉÉxÉªÉÉnÉ +ÉÉ® +ÉxÉ|ÉªÉkÉÉ +ÉxÉºÉvÉÉxÉ {É® {ÉªÉÉ´É®hÉ ºÉ®FÉÉ +ÉÉ® àÉÉxÉ´É º´ÉÉºlªÉ ºÉ ºÉ¤ÉÉvÉiÉ Én¶ÉÉ+ÉÉ {É® £ÉÉ ¤ÉÉiÉSÉÉiÉ c<* {ÉxÉãÉ xÉ àÉcºÉºÉ ÉBÉEªÉÉ ÉBÉE |ÉiªÉBÉE àÉÉbãÉ VÉiÉ BÉE |ÉªÉÉMÉ àÉ विशेष फायदे और नुकसान हैं और कोई भी àÉÉbãÉ +É{ÉxÉ +ÉÉ{É àÉ +É{ÉhÉ c* <ºÉÉãÉA ªÉc ÉºÉ{ÉÉÉÉ®¶É BÉEÉ MÉªÉÉ ÉBÉE {ÉªÉÉ´É®hÉ BÉEÉ MÉhÉ´ÉkÉÉ àÉ ºÉvÉÉ® ãÉÉxÉ +ÉÉ® àÉÉxÉ´É º´ÉÉºlªÉ BÉE ãÉÉ£É BÉEÉ vªÉÉxÉ àÉ ®JÉiÉ cA xÉA VÉiÉ àÉÉbãÉ BÉE ´ÉBÉEÉºÉ +ÉÉ® ºlÉÉ{ÉxÉÉ BÉE ÉãÉA ãÉMÉÉiÉÉ® VÉÉ® ÉnªÉÉ VÉÉ ºÉBÉEiÉÉ c A´É ÉxÉàÉxÉÉãÉÉJÉiÉ ÉºÉ{ÉÉÉÉ®¶É BÉEÉ MÉªÉÉ*

+ÉBÉE¶ÉÉºÉôBÉE VÉiÉ àÉÉbãÉ VÉºÉ bÉºÉÉÉ{ÉÉãÉÉ, JÉàÉÉ®, ºÉÉ AÉãÉMÉºÉ +ÉÉ® WÉ¤ÉÉ®É àÉUãÉÉ BÉEÉ |ÉªÉÉMÉ ®ºÉÉªÉxÉÉ, =i{ÉÉnÉ +ÉÉ® +ÉxªÉ BÉEÉÉ®BÉEÉ BÉEÉ àÉBÉEÉÉxÉÉVàÉ +ÉÉ{ÉÉ ABÉE¶ÉxÉ BÉEÉ ºÉàÉZÉxÉ BÉE ÉãÉA ÉBÉEªÉÉ VÉÉ ºÉBÉEiÉÉ c BÉEªÉÉÉBÉE <xÉBÉE |ÉªÉÉMÉ àÉ xÉÉiÉBÉE ¤ÉÉvÉÉA BÉEàÉ c +ÉÉ® =xÉBÉEÉ VÉÉxÉÉÉàÉBÉE VÉÉxÉBÉEÉ®É àÉÉxÉÉ´ÉBÉE VÉÉxÉÉÉàÉBÉE VÉÉxÉBÉEÉ®É ºÉ BÉEÉ{ÉÉ BÉEU ÉàÉÉãÉiÉÉ c* <ºÉBÉE +ÉãÉÉ´ÉÉ, <ºÉ iÉ®c BÉE àÉÉbãÉ BÉE ={ÉªÉÉMÉ ºÉ |ÉªÉÉMÉ¶ÉÉãÉÉ àÉ VÉiÉ+ÉÉ BÉE |ÉªÉÉMÉ àÉ BÉEàÉÉ +ÉÉAMÉÉ ÉVÉxÉBÉEÉ ={ÉªÉÉMÉ àÉÉxÉ´É VÉÉ´É É´ÉYÉÉxÉ BÉE ÉãÉA |ÉÉºÉÉMÉÉBÉE VÉÉxÉBÉEÉ®É |ÉÉ{iÉ BÉE®xÉ BÉE ÉãÉA ÉBÉEªÉÉ VÉÉiÉÉ c* cÉãÉÉÉBÉE, ºÉÉ´ÉvÉÉxÉÉ ®JÉxÉÉ cÉMÉÉ ÉBÉE <ºÉ VÉÉxÉBÉEÉ®É BÉEÉ àÉÉxÉ´É BÉE ÉãÉA ={ÉªÉÉMÉ BÉE®xÉ ºÉ {ÉcãÉ +ÉÉBÉEÉ½É BÉEÉ ´ªÉÉ{ÉBÉE àÉÉÉxªÉiÉÉ |ÉÉ{iÉ BÉEÉ® ãÉÉ VÉÉªÉ*

àÉÉxÉ´É +ÉvªÉªÉxÉ BÉE ÉãÉA ={ÉªÉÉMÉÉ विश्लेषणात्मक विषयों, उपकरण और सूचकों ºÉ ºÉà¤ÉÉvÉiÉ ¤ÉÉÉxÉªÉÉnÉ |É¶xÉÉ BÉE ºÉàÉÉvÉÉxÉ BÉE ÉãÉA +ÉiªÉÉvÉÉxÉBÉE |ÉÉtÉÉÉMÉBÉEÉ BÉE +ÉiÉMÉiÉ UÉ] VÉÉ´ÉÉ BÉEÉ |ÉªÉÉMÉ ÉBÉEªÉÉ VÉÉ ºÉBÉEiÉÉ c*

+ÉÉÉàÉBÉEºÉ +ÉvªÉªÉxÉ {É®BÉE BÉE °ô{É àÉ MÉÉhÉiÉÉªÉ àÉÉbÉãÉMÉ +ÉÉ® <xÉ ÉºÉÉãÉBÉEÉ iÉ®ÉBÉEÉ को प्रयोग किया जा सकता है। इन शुष्क प्रयोगशाला तकनीकों/दृष्टिकोण का महत्व ªÉc c ÉBÉE <xÉºÉ vªÉÉxÉ BÉEÉpiÉ |ÉªÉÉMÉÉ BÉE àÉÉvªÉàÉ ºÉ ´ÉBÉEÉºÉ¶ÉÉãÉ {ÉÉ®BÉEÉã{ÉxÉÉ BÉEÉ ABÉE àÉÉxªÉiÉÉ nxÉ BÉE ÉãÉA ºÉÉ´ÉvÉÉ ÉàÉãÉMÉÉ* ®ºÉÉªÉxÉÉ और प्रदूषकों की जैविक प्रतिक्रियाओं पर |É£ÉÉ´ÉÉ BÉE +ÉvªÉªÉxÉ àÉ VÉÉxÉ ªÉÉ {ÉÉlÉ´É BÉEÉ A]ÉÉàÉÉº]BÉE {É®ÉFÉÉ BÉE ¤ÉVÉÉªÉ {É® xÉ]´ÉBÉE BÉEÉ cÉãÉÉº]BÉE VÉÉSÉ {É® vªÉÉxÉ BÉEÉpiÉ ÉBÉEªÉÉ जाना चाहिए। यह विशेष रूप से वहां प्रासंगिक c VÉcÉ ªÉÉÉMÉBÉEÉ BÉE +ÉiÉ®ºÉ¤ÉvÉÉ BÉEÉ +ÉvªÉªÉxÉ ÉBÉEªÉÉ VÉÉ ®cÉ cÉ*

AºÉÉ ¤É~BÉEÉ BÉEÉ +ÉÉªÉÉVÉxÉ É´ÉÉ£ÉxxÉ FÉjÉÉ के विशषज्ञों को साथ में लाने और अंतर्विषयक ¤ÉÉiÉSÉÉiÉ BÉEÉ ¤É¸É´ÉÉ nxÉ BÉE ÉãÉA ABÉE àÉÉci´É{ÉhÉ ºÉÉvÉxÉ c +ÉÉ® <ºÉ iÉ®c BÉE BÉEÉªÉ#ÉEàÉ BÉEÉ, भविष्य में सहयोगात्मक अनुसंधान कार्यक्रम BÉE É´ÉBÉEÉºÉ BÉEÉ ´ÉÉ¶ÉBÉE {ÉÉ®|ÉFªÉ àÉ ºÉÉ´ÉvÉÉVÉxÉBÉE ¤ÉxÉÉxÉ BÉE ÉãÉA, |ÉÉiºÉÉÉciÉ ÉBÉEªÉÉ VÉÉxÉÉ SÉÉÉcA* bÉ. àÉBÉEãÉ nÉºÉ, ´ÉYÉÉÉxÉBÉE ºÉÉAºÉ+ÉÉ<+ÉÉ®-+ÉÉ<+ÉÉ<]É+ÉÉ®, ãÉJÉxÉ=É A´É ´ÉÉ<ºÉ SÉªÉ®àÉèxÉ, +ÉÉªÉÉVÉxÉ ºÉÉàÉÉÉiÉ xÉ ºÉàÉÉ®Éc àÉ +ÉÉªÉ |ÉÉiÉÉxÉÉvÉªÉÉ BÉEÉ º´ÉÉMÉiÉ ÉBÉEªÉÉ +ÉÉ® bÉ. ®É´É ®ÉàÉ, ´ÉYÉÉÉxÉBÉE, ºÉÉAºÉ+ÉÉ<+ÉÉ®-+ÉÉ<+ÉÉ<]É+ÉÉ®, ãÉJÉxÉ=É A´É ºÉªÉkÉÉ ºÉªÉÉÉVÉBÉE +ÉÉªÉÉVÉxÉ ºÉÉàÉÉiÉ xÉ ¤É~BÉE BÉE É´É´É®hÉ {É® |ÉBÉEÉ¶É bÉãÉÉ* <ºÉBÉE ¤ÉÉn पांच छात्रों को उनके उत्कृष्ट पोस्टर/मौखिक प्रस्तुतियों के लिए उत्कृष्टता के प्रमाण पत्र प्रदान किए गए। समापन भाषण प्रो. ¤ÉÉ. AºÉ. gÉÉ´ÉÉºiÉ´É, +É´ÉBÉEÉ¶É |ÉÉ{iÉ ´ÉYÉÉÉxÉBÉE, ºÉÉAºÉ+ÉÉ<+ÉÉ®-ºÉ]ãÉ bMÉ É®ºÉSÉ <º]É]áÉ], ãÉJÉxÉ=É; uÉ®É ÉnªÉÉ MÉªÉÉ* ºÉàÉÉ®Éc BÉEÉ +ÉvªÉFÉiÉÉ bÉ.]É. BÉE. SÉ#ÉE´ÉiÉÉ, ÉxÉn¶ÉBÉE, ºÉÉAºÉ+ÉÉ<+ÉÉ®-ºÉÉbÉ+ÉÉ®+ÉÉ<, ãÉJÉxÉ=É xÉ BÉEÉ*

ºÉÉAºÉ+ÉÉ<+ÉÉ®-AxÉ¤ÉÉ+ÉÉ®+ÉÉ<, A´É |ÉÉ]®É <ÉhbªÉÉ BÉE ¤ÉÉSÉ BÉEÉ¤ÉÉxÉBÉE ´ªÉlÉ ºÉ VÉ´É =´É®BÉE ¤ÉxÉÉxÉ BÉE FÉjÉ àÉ ºÉàÉZÉÉiÉÉ

ºÉÉAºÉ+ÉÉ<+ÉÉ® BÉEÉ ABÉE |ÉªÉÉMÉ¶ÉÉãÉÉ AxÉ¤ÉÉ+ÉÉ®+ÉÉ< xÉ ´ÉÉ¶´ÉBÉE àÉci´É BÉEÉ nJÉiÉ cA |ÉÉ]®É <ÉhbªÉÉ, VÉÉ |ÉÉ]®É <h]®xÉ¶ÉxÉãÉ, +ÉàÉÉ®BÉEÉ BÉEÉ ºÉºlÉÉ c, BÉE ºÉÉlÉ ABÉE ºÉàÉZÉÉiÉÉ ÉBÉEªÉÉ c ÉVÉºÉBÉE +ÉxiÉMÉiÉ BÉEÉ¤ÉÉxÉBÉE ´ªÉlÉ {ÉnÉlÉ ºÉ ºÉFÉàÉ VÉÉ´ÉÉhÉ+ÉÉ BÉEÉ àÉnn ºÉ VÉ´É =´É®BÉE iÉèªÉÉ® ÉBÉEªÉÉ VÉÉªÉMÉÉ* ºÉÉAºÉ+ÉÉ<+ÉÉ® 2022 BÉE +ÉxiÉMÉiÉ, AxÉ¤ÉÉ+ÉÉ®+ÉÉ< É´ÉYÉÉxÉ A´É +ÉÉtÉÉÉMÉBÉE +ÉxÉºÉÆvÉÉxÉ ºÉ É´ÉBÉEÉºÉ BÉE FÉjÉ àÉ AºÉÉ xÉiÉi´É |ÉnÉxÉ BÉE®MÉÉ VÉÉ £ÉÉ®iÉ BÉEÉ VÉxÉiÉÉ BÉEÉ +ÉÉlÉBÉE, {ÉªÉÉ´É®hÉÉªÉ A´É ºÉÉàÉÉÉVÉBÉE ãÉÉ£É प्रदान करेगा। यह लाभ कृषि के क्षेत्र में विशिष्ट रूप से होगा।

gÉÉ àÉÉBÉE cÉVÉVÉ (¤ÉÉA), ºÉÉ<+ÉÉ, |ÉÉ]®É <ÉbªÉÉ A´É bÉ. ºÉÉ.AºÉ. xÉÉÉ]ªÉÉãÉ (nÉA), ÉxÉn¶ÉBÉE, AxÉ¤ÉÉ+ÉÉ®+ÉÉ< ºÉàÉZÉÉiÉÉ {ÉjÉ ÉnJÉÉiÉ cA

वर्ष 2004 से एनबीआरआई मूल-+ÉxÉºÉÆvÉÉxÉ A´É +ÉxÉ|ÉªÉÉkÉ +ÉxÉºÉÆvÉÉxÉ BÉE FÉjÉ में सक्रिय है तथा कृषि उत्पादन के माध्यम ºÉ ÉBÉEºÉÉxÉÉ BÉEÉ +ÉÉªÉ ¤É¸ÉxÉ BÉE FÉjÉ àÉ |ÉªÉÉºÉ®iÉ c* ºÉÉlÉ cÉ ºÉºlÉÉxÉ uÉ®É £ÉÉàÉ, {ÉÉvÉ A´É àÉÉxÉ´É º´ÉÉºlªÉ BÉE FÉjÉ àÉ £ÉÉ =ãÉÉJÉxÉÉªÉ ªÉÉMÉnÉxÉ |ÉnÉxÉ ÉBÉEªÉÉ MÉªÉÉ c* àÉci´É{ÉhÉ ªÉÉMÉnÉxÉÉ àÉ ¶ÉÉÉàÉãÉ c: ºÉºlÉÉxÉ BÉEÉ VÉ´É =´É®BÉE |ÉÉtÉÉÉMÉBÉEÉ, VÉÉ =kÉ® प्रदेश के किसानों को कृषि विभाग, उ.प्र. ºÉ®BÉEÉ® BÉE àÉÉvªÉàÉ ºÉ cºiÉxiÉÉ®iÉ BÉEÉ MÉ< c*

>ó{É® ´ÉhÉiÉ àÉci´É{ÉhÉ =q¶ªÉÉ BÉEÉ |ÉÉ{iÉ ciÉ AxÉ¤ÉÉ+ÉÉ®+ÉÉ< xÉ |ÉÉ]®É <ÉhbªÉÉ BÉEà{ÉxÉÉ BÉE ºÉÉlÉ VÉ´É =´É®BÉE ¤ÉxÉÉxÉ ciÉ ABÉE ºÉàÉZÉÉiÉÉ ÉBÉEªÉÉ c* ªÉc VÉ´É =´É®BÉE BÉEÉ¤ÉÉxÉBÉE ´ªÉlÉ {ÉnÉlÉ àÉ ºÉFÉàÉ VÉÉ´ÉÉhÉ+ÉÉ BÉE |ÉªÉÉMÉ ºÉ É´ÉBÉEÉºÉiÉ ÉBÉEªÉÉ VÉÉAMÉÉ* |ÉªÉÉºÉ ÉBÉEªÉÉ VÉÉAMÉÉ ÉBÉE ABÉE AºÉÉ =i{ÉÉn É´ÉBÉEÉºÉiÉ ÉBÉEªÉÉ VÉÉªÉ VÉÉ ´ªÉÉ´ÉºÉÉÉªÉBÉE °ó{É ºÉ =kÉàÉ हो तथा कृषि की पैदावार ºÉàÉÉSÉiÉ °ó{É ºÉ ¤É¸É ºÉBÉE, ºÉÉlÉ cÉ £ÉÉàÉ BÉEÉ =i{ÉÉnBÉEiÉÉ £ÉÉ ¤É¸É ºÉBÉE* <ºÉ |ÉªÉÉMÉ ºÉ BÉEÉ¤ÉÉxÉBÉE ´ªÉlÉ {ÉnÉlÉ BÉEÉ £ÉÉ ºÉàÉÉSÉiÉ A´É ºÉÉlÉBÉE ={ÉªÉÉMÉ cÉMÉÉ*

|ÉºÉ BÉE ºÉàÉ¤ÉvÉxÉ àÉ gÉÉ àÉÉBÉE cÉVÉVÉ, ºÉÉ<+ÉÉ, |ÉÉ]®É <ÉhbªÉÉ A´É |ÉÉ. +É°ôhÉ MÉÉªÉãÉ, +ÉvªÉFÉ A´É ºÉÉ<+ÉÉ, <hbÉ-ªÉAºÉA àÉÉVÉn {ÉÉÉ=hb¶ÉxÉ {ÉÉÉ® É®ºÉSÉ, bãÉlÉ, ªÉAºÉA àÉÉVÉn lÉ* bÉ. ºÉÉ.AºÉ. xÉÉÉ]ªÉÉãÉ, ÉxÉn¶ÉBÉE, AxÉ¤ÉÉ+ÉÉ®+ÉÉ< xÉ {ÉjÉBÉEÉ®É BÉEÉ ºÉà¤ÉÉvÉiÉ ÉBÉEªÉÉ* <ºÉ +É´ÉºÉ® {É® bÉ. àÉBÉE¶É MÉÉiÉàÉ, निदेशक, कृषि विभाग, उ.प्र. सरकार भी àÉÉVÉn lÉ* bÉ. MÉÉiÉàÉ xÉ {ÉjÉBÉEÉ®É BÉEÉ VÉ´É =´É®BÉE BÉE ºÉà¤ÉxvÉ àÉ iÉlÉÉ AxÉ¤ÉÉ+ÉÉ®+ÉÉ< एवं कृषि विभाग के संयुक्त तत्वाधान में कृषकों के लाभ हेतु किए जा रहे कार्यों के ¤ÉÉ® àÉ É´ÉºiÉÉ® ºÉ ¤ÉiÉÉªÉÉ*

AxÉVÉÉ+ÉÉ®+ÉÉ<, cn®É¤ÉÉn +ÉÉ® +ÉÉ<{ÉÉVÉÉ{ÉÉ, {ÉÉ®ºÉ BÉE ¤ÉÉSÉ ºÉàÉZÉÉiÉÉ YÉÉ{ÉxÉ {É® cºiÉÉFÉ®

राष्ट्रीय £ÉÉÉÉiÉBÉEÉÉªÉ +ÉxÉºÉÆvÉÉxÉ ºÉºlÉÉxÉ (AxÉVÉÉ+ÉÉ®+ÉÉ<), cn®É¤ÉÉn +ÉÉ® +ÉÉ<{ÉÉVÉÉ{ÉÉ (<xº]É]áÉ] É{ÉÉÉVÉBÉEºÉ bÉ MãÉÉ¤É bÉ {ÉÉ®ºÉ), +É{ÉxÉ-+É{ÉxÉ n¶ÉÉ àÉ £ÉÉ´ÉYÉÉxÉ +ÉxÉºÉÆvÉÉxÉ BÉE +ÉOÉhÉÉ ºÉÆMÉ~xÉ c* ªÉc ABÉE AiÉcÉºÉBÉE FÉhÉ lÉÉ VÉ¤É nÉxÉÉ ºÉÆMÉ~xÉÉ BÉE ÉxÉn¶ÉBÉEÉ xÉ ABÉE ºÉàÉZÉÉiÉÉ YÉÉ{ÉxÉ {É® cºiÉÉFÉ® ÉBÉEªÉ ÉVÉºÉºÉ £ÉÉ´ÉYÉÉxÉ BÉE FÉjÉ àÉ nÉxÉÉ ºÉÆMÉ~xÉ BÉE ´ÉYÉÉÉxÉBÉE É´ÉSÉÉ®É, ºÉSÉxÉÉ+ÉÉ +ÉÉ® VÉÉxÉBÉEÉÉ®ªÉÉ BÉEÉ +ÉÉnÉxÉ-|ÉnÉxÉ BÉE®BÉE ABÉE ºÉÉlÉ BÉEÉàÉ BÉE® ºÉBÉEÉMÉ*

|ÉÉ.BÉEãÉÉb VÉÉ{ÉÉ], ÉxÉn¶ÉBÉE, <º]É]áÉ] É{ÉÉÉVÉBÉEºÉ bÉ MãÉÉ¤É bÉ {ÉÉ®ºÉ (+ÉÉ<{ÉÉVÉÉ+ÉÉ®), |ÉÉäºÉ +ÉÉ® bÉ. ´ÉÉ<.VÉÉ. £ÉÉºBÉE® ®É´É, BÉEÉªÉBÉEÉ®É ÉxÉn¶ÉBÉE, AxÉVÉÉ+ÉÉ®+ÉÉ<, cn®É¤ÉÉn xÉ ºÉàÉZÉÉiÉÉ YÉÉ{ÉxÉ {É® cºiÉÉFÉ® ÉBÉEªÉ*

AxÉ¤ÉÉ+ÉÉ®+ÉÉ< àÉ MÉãÉÉ¤É +ÉÉ® MãÉÉbªÉÉãÉºÉ |Én¶ÉxÉÉ BÉÉ +ÉÉªÉÉVÉxÉ

डॉ सी.एस. नौटियाल, स्वागत भाषण देते हुये

राष्ट्रीय ´ÉxÉº{ÉÉiÉ +ÉxÉÖºÉÆvÉÉxÉ ºÉƺlÉÉxÉ (AxÉ¤ÉÉ+ÉÉ®+ÉÉ<), ãÉJÉxÉ>ó xÉ ºÉºlÉÉxÉ àÉ MÉãÉÉ¤É और ग्लेडियोलस की वार्षिक |Én¶ÉxÉÉ BÉÉ +ÉÉªÉÉVÉxÉ ÉBÉªÉÉ* कर्तित पुष्प का समूह, राष्ट्रीय ´ÉxÉº{ÉÉiÉ +ÉxÉÖºÉÆvÉÉxÉ ºÉºlÉÉxÉ BÉ हरे-भरे लान में आकर्षक फूलों BÉÉ {É®º{É® º{ÉvÉÉ BÉ ¤ÉÉSÉ +É{ÉxÉÉ àÉxÉÉ®àÉ Uן BÉÉ |Én¶ÉiÉ BÉ® ®cÉ lÉÉ* MÉãÉÉ¤É +ÉÉ® MãÉÉbªÉÉãÉºÉ {ÉÉãÉ BÉÉ ¶ÉÉèÉÉÉxÉÉ® +ÉÉ® ®MÉÉxÉ Uן BÉÉ +ÉÉxÉxn n¶ÉBÉÉÉ xÉ {É® nÉ ÉnxÉ iÉBÉ =~ÉªÉÉ* VÉxÉ´É®É àÉÉc BÉÉ BÉ½ÉBÉ BÉÉ ~b BÉ ¤ÉÉ´ÉVÉn 697 प्रविष्टियों के साथ 63 प्रतिभागियों ने प्रदर्शनी में भाग लिया। पिछले वर्ष प्रविष्टियों और |ÉÉiÉ£ÉÉÉMÉªÉÉ BÉÉ ºÉJªÉÉ #ÉàÉ¶É& 47 +ÉÉ® 446 lÉÉ*

इस वर्ष का **¤Éº] ®ÉVÉ +ÉÉ{ÉE n ¶ÉÉ** +ÉÉ® **¤Éº] ASÉ]É ®b ®ÉVÉ +ÉÉ{ÉE n ¶ÉÉ** BÉ ÉãÉA ASÉAAãÉ ABÉºÉºÉ®É Éb´ÉÉVÉxÉ, {ÉEVÉÉ¤ÉÉn ®Éb, ãÉJÉxÉ>ó BÉÉ {É®ºBÉÉiÉ ÉBÉªÉÉ* **¤Éº] ASÉ]É ¤ÉÉ<BÉÉãÉb/¤ãÉÉbb ®ÉVÉ +ÉÉ{ÉE n ¶ÉÉ** +ÉÉ® **¤Éº] ASÉ]É É{ÉBÉ ®ÉVÉ +ÉÉ{ÉE n ¶ÉÉ** BÉÉ {É®ºBÉÉ® ={ÉBÉÉãÉ{ÉÉiÉ ¤ÉxÉÉ®ºÉ Écxn É´É¶´ÉÉ´ÉtÉÉãÉªÉ, ´ÉÉ®ÉhÉºÉÉ BÉ xÉÉàÉ ®cÉ* **º]É<{b/º]ÉBÉb BÉÉãÉb ®ÉVÉ +ÉÉ{ÉE n ¶ÉÉ** BÉÉ {É®ºBÉÉ® ºÉ]ãÉ xÉºÉÉ®É - BÉExpÉªÉ {ÉÉVÉ¶ÉÉãÉÉ cÉ]ÉBÉãSÉ® ªÉÉxÉ], ¤ÉÉASÉªÉ, ´ÉÉ®hÉºÉÉ BÉÉ ÉàÉãÉÉ* ¶ÉÉºÉBÉÉÉªÉ +ÉÉ£ÉªÉxiÉÉ ÉºÉSÉÉ< ÉxÉàÉÉhÉ JÉhb nÉxÉnªÉÉãÉ ={ÉÉvªÉÉªÉ =tÉÉxÉ, ãÉJÉxÉ>ó xÉ **¤Éº] ASÉ]É ªÉãÉÉ ®ÉVÉ +ÉÉ{ÉE n ¶ÉÉ** BÉÉ {É®ºBÉÉ® VÉÉiÉÉ, ÉxÉn¶ÉBÉ, ºÉÉàÉÉ{É ãÉJÉxÉ>ó BÉÉ **¤Éº] MãÉÉbªÉÉãÉºÉ º{ÉÉ<BÉ +ÉÉ{ÉE n ¶ÉÉ** BÉÉ {É®ºBÉÉ® ÉàÉãÉÉ* ºÉà{ÉÉhÉ 26 SÉãÉ (®ÉxÉMÉ) BÉÉ{É/]É{ÉÉÉ/¶ÉÉãb BÉ ºÉÉlÉ 290 {É®ºBÉÉ® (|ÉlÉàÉ-89, ÉuiÉÉªÉ-88 +ÉÉ® |É¶ÉºÉxÉÉªÉ-113) {É®ºBÉÉ® É´ÉVÉiÉÉ+ÉÉ BÉÉ ÉnªÉ MɪÉ* ASÉAAãÉ ABÉºÉºÉ®É Éb´ÉÉVÉxÉ ãÉJÉxÉ= xÉ 9 BÉÉ{É/¶ÉÉãb/]É{ÉÉÉ/¶ÉÉãb BÉ ºÉÉlÉ |ÉlÉàÉ ºlÉÉxÉ |ÉÉ{iÉ ÉBÉªÉÉ ÉVɺÉàÉ gÉÉ ÉàÉVÉÉ àÉÉkÉÉÉÉn® ¤ÉMÉ, ºÉnºªÉ, आधुनिक पुष्प उत्पादक कल्याण समिति, BÉÉÉBÉÉÉ®É, ãÉJÉxÉ>ó xÉ 3 BÉÉ{É/¶ÉÉãb/]É{ÉÉÉ |ÉÉ{iÉ BÉÉÉ*

राष्ट्रीय वनस्पति अनुसंधान संस्थान ने 75 MÉãÉÉ¤É BÉÉ |ÉVÉÉÉiɪÉÉ, 42 MãÉÉbªÉÉãɺÉ |ÉVÉÉÉiɪÉÉ iÉlÉÉ 15 PÉ®ãÉ {ÉÉvÉÉ BÉÉ <ºÉ |Én¶ÉxÉÉ àÉ |ÉnÉ¶ÉiÉ ÉBÉªÉÉ*

MãÉÉbªÉÉãɺÉ BÉÉ +ÉxÉBÉ ´ªÉ´ÉºÉÉªÉBÉ |ÉVÉÉÉiɪÉ BÉÉ <ºÉ |Én¶ÉxÉÉ àÉ àÉjÉàÉÉMvÉ BÉÉ®xÉ ´ÉÉãÉ शीर्षकों जैसे- **É]{ÉãÉ ÉbãÉÉ<], n bÉÉxºÉMÉ |ÉEÉÉxºÉ, ãÉ] àÉÉ ¤ãÉàÉ, ºÉÉ ¶ÉÉ® ªÉ {ÉÉɺÉxÉ] àÉÉ, ®MÉ ãÉÉãÉ c ãÉÉãÉ¤ÉcÉn® BÉÉ, ¶ÉÉÉxiÉ BÉÉ |ÉiÉÉBÉ, iÉÉ® VÉàÉÉxÉ {É®, |ÉÉhÉ +ÉÉ® |ÉàÉ, àÉãÉBÉ BÉ +ÉàÉxÉ-SÉxÉ BÉÉ |ÉiÉÉBÉ** आदि के साथ प्रदर्शित किया गया। इस वर्ष AxɤÉÉ+ÉÉ®+ÉÉ< xÉ MãÉÉbªÉÉãɺÉ BÉÉ xÉªÉ कृषिजोप जाति **ºÉÉbxÉÉ {ɺÉÉàÉBÉÉɺÉ]® VÉÉ®É BÉÉ VÉÉ {ɺÉÉãÉBÉÉɺÉ]® BÉ £ÉÉ®iÉÉªÉ =tÉÉxÉ** विज्ञान (हॉर्टीकल्चर) विशेष रूप से एनबीआरआई वनस्पति उद्यान में विशिष्ट ªÉÉMÉnÉxÉ BÉ ÉãÉA àÉÉxªÉiÉÉ nxÉ BÉ ÉãÉªÉ VÉÉ®É BÉÉ MÉ<*

इस कृषिजोप जाति की मुख्य विशेषता <ºÉBÉ {ÉÉãÉ BÉ MÉSUÉ BÉÉ ®MÉ +ÉÉiÉ àÉxÉÉc®

bÉ. xÉÉ]ªÉÉãÉ, gÉÉ ºÉVÉªÉ +ÉOÉ´ÉÉãÉ iÉlÉÉ bÉ. àÉBÉ¶É MÉÉiÉàÉ MãÉÉbªÉÉãɺÉ BÉÉ ´ªÉÉ´ÉºÉÉªÉBÉ JÉiÉÉ {ÉÉºiÉBÉÉ BÉÉ É´ÉàÉÉSÉxÉ BÉ®iÉ cªÉ

और ठण्डक देने वाला है। यह कृषिजोप VÉÉÉiÉ º{ÉÉ<BÉE BÉEÉ ãÉàÉ¤ÉÉ< +ÉÉ® >óSÉÉ< àÉvªÉàÉ cÉxÉ BÉE BÉEÉ®hÉ BÉªÉÉÉ®ªÉÉ àÉ ãÉMÉÉxÉ BÉE ÉãÉªÉ उपयुक्त है। इस वर्ष सामान्य जनता के लाभ के लिए राष्ट्रीय वनस्पति अनुसंधान ºÉºlÉÉxÉ xÉ OÉÉàÉÉhÉ É´ÉBÉÉÉºÉ BÉÉÉªÉ#ÉÉàÉ +ÉÉ® É´ÉºiÉÉ® MÉÉiÉ É´ÉÉvÉ BÉE +ÉxiÉMÉiÉ MÉãÉÉ¤É +ÉÉ® MãÉÉbªÉÉãÉºÉ BÉÉÉ JÉiÉÉ BÉE ¤ÉÉ® àÉ ÉxÉn¶É A´É ºÉSÉxÉÉ|Én {ÉÉºiÉBÉÉÉ £ÉÉ É´ÉiÉÉ®iÉ BÉÉÉ*

राष्ट्रीय वनस्पति अनुसंधान संस्थान ने ´ªÉÉ´ÉºÉÉªÉÉBÉE®hÉ ºÉ ºÉà¤ÉÉxvÉiÉ +ÉxÉBÉE |ÉÉtÉÉÉMÉÉBÉEªÉÉ BÉE ¤ÉÉ® àÉ £ÉÉ VÉÉxÉBÉÉÉ®É |ÉnÉ¶ÉiÉ BÉÉÉ* {É®ºBÉÉÉ® É´ÉiÉ®hÉ ºÉàÉÉ®Éc BÉE àÉJªÉ +ÉÉiÉÉlÉ gÉÉ ºÉVÉªÉ +ÉOÉ´ÉÉãÉ, +ÉÉ<AAºÉ, àÉJªÉ ºÉÉSÉ´É, AOÉÉBÉEãSÉ®, AOÉÉBÉEãSÉ® AVÉBÉE¶ÉxÉ Ahb É®ºÉSÉ, ºÉMÉ® <hbº]É +ÉÉ® BÉExÉ b´ÉãÉ{ÉàÉ] Éb{ÉÉ]àÉ] =kÉ®|Én¶É ºÉ®BÉÉÉ® ãÉJÉxÉ>ó +ÉÉ® विशिष्ट अतिथि डॉ. मुकेश गौतम, निदेशक (कृषि), कृषि निदेशालय, लखनऊ, श्रीमती àÉVÉ xÉÉÉ]ªÉÉãÉ, |ÉvÉÉxÉÉSÉÉªÉÉ, ÉºÉ]É àÉÉx]ºÉ®É ºBÉEãÉ VÉÉ{ÉÉãÉMÉ ®Éb ¶ÉÉJÉÉ, ãÉJÉxÉ>ó +ÉÉ® gÉÉàÉiÉÉ ºÉÉÉxÉªÉÉ +ÉOÉ´ÉÉãÉ +ÉÉ® gÉÉàÉiÉÉ ®ÉÉMÉxÉÉ MÉÉiÉàÉ xÉ 24 SÉãÉ BÉE{É/¶ÉÉãb/]ÉÉ{ÉÉªÉÉ BÉE ºÉÉlÉ 223 {É®ºBÉÉÉ® É´ÉVÉiÉÉ+ÉÉ BÉÉÉ {É®ºBÉÉÉ® |ÉnÉxÉ ÉBÉEªÉ*

{É®ºBÉÉÉ® É´ÉiÉ®hÉ ºÉàÉÉ®Éc BÉÉÉªÉ#ÉÉàÉ BÉE ¶ÉÉ£ÉÉ®à£É {É® bÉ. ºÉÉ.AºÉ. xÉÉÉ]ªÉÉãÉ, ÉxÉn¶ÉBÉE, एनबीआरआई ने मुख्य अतिथि व विशिष्ट +ÉÉiÉÉlÉ BÉÉÉ º´ÉÉMÉiÉ ÉBÉEªÉÉ ´É ¤ÉiÉÉªÉÉ ÉBÉE राष्ट्रीय वनस्पति अनुसंधान संस्थान प्रत्येक वर्ष पुष्प प्रदर्शनी का आयोजन करता आ ®cÉ c* =xcÉxÉ ¤ÉiÉÉªÉÉ BÉÉÉ AxÉ¤ÉÉ+ÉÉ®+ÉÉ<, उत्तरप्रदेश राज्य कृषि विभाग की सहायता ºÉ 1.2 ÉàÉÉãÉªÉxÉ cBÉ]ªÉ® àÉ VÉ´É =´É®BÉÉ +ÉÉ® VÉ´É xÉÉ¶ÉBÉÉÉ BÉÉÉ ={ÉªÉÉMÉ BÉE®BÉE ãÉMÉ£ÉMÉ 100 BÉE®É½ âó{ÉªÉ BÉE ®ºÉÉªÉxÉ ¤ÉSÉÉªÉ c +ÉÉ® 15-30 |ÉÉiÉ¶ÉiÉ {ÉÉºÉãÉ =i{ÉÉnxÉ BÉÉÉ ¤É¸ÉªÉÉ c*

राष्ट्रीय वनस्पति अनुसंधान संस्थान ने

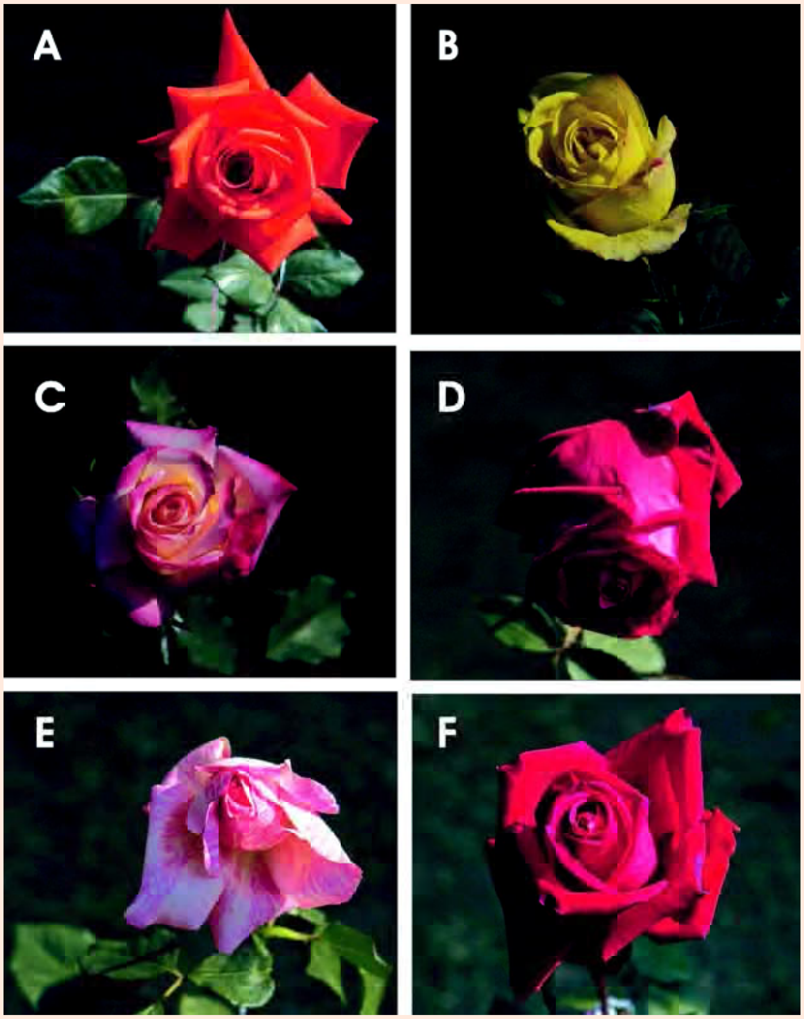

É´ÉÉ£ÉxxÉ ´ÉMÉÉç BÉÉÉ {É®ºBÉÉÉ® É´ÉVÉiÉÉ MÉãÉÉ¤É BÉÉÉ ÉBÉEºàÉ

{É®ºBÉÉÉ® É´ÉVÉiÉÉ |ÉÉiÉªÉÉÉÉMÉªÉÉ BÉÉÉ ºÉÉàÉÉcBÉE ÉSÉjÉ

MãÉÉbªÉÉãÉºÉ BÉEÉ 20 xÉ< |ÉVÉÉÊiÉªÉÉå É´ÉBÉEÉºÉiÉ BÉEÉ c, VÉÉå BÉE MãÉÉbªÉÉãÉºÉ BÉE =i{ÉÉnBÉEÉå BÉE ¤ÉÉSÉ BÉEÉ{ÉEÉ ãÉÉBÉEÉÊ|ÉªÉ c* ºÉÉlÉ cÉ AxÉ¤ÉÉ+ÉÉ®+ÉÉ< xÉ MÉãÉÉ¤É BÉEÉ 250 कृषिजोप जातियों के प्रमाणित VÉÉÊ{ÉãÉVàÉ BÉEÉ ABÉEÉBÉE®hÉ BÉE®BÉE ´ÉxÉº{ÉÉiÉ =tÉÉxÉ BÉE ®ÉVÉ MÉÉbÉxÉ àÉ ®JÉÉ c*

<ºÉ +É´ÉºÉ® {É® àÉÆJÉ +ÉÉiÉÉlÉ gÉÉ ºÉVÉªÉ +ÉOÉ´ÉÉãÉ uÉ®É MãÉÉbªÉÉãÉºÉ =i{ÉÉnBÉEÉå BÉE ãÉÉ£É BÉE ÉÊãÉA MãÉÉbªÉÉãÉºÉ ´ªÉÉ´ÉºÉÉªÉBÉE JÉiÉÉ (ÉcxnÉ àÉÆ) ABÉE {ÉÉºiÉBÉEÉ BÉEÉ É´ÉàÉÉSÉxÉ ÉBÉEªÉÉ MÉªÉÉ*

àÉÆJÉªÉ +ÉÉiÉÉlÉ gÉÉ ºÉVÉªÉ +ÉOÉ´ÉÉãÉ xÉ |ÉÉn¶ÉxÉÉ BÉE +ÉÉªÉÉVÉBÉEÉå द्वारा किये गये प्रयासों के विषय में कहा कि राष्ट्रीय वनस्पति +ÉxÉºÉÆvÉÉxÉ ºÉºlÉÉxÉ ÉBÉEºÉÉxÉÉå BÉE ãÉÉ£É BÉE ÉÊãÉA =xÉBÉEÉ <SUÉ¶ÉÉkÉ BÉEÉ ¤É¸ÉBÉE® ÉBÉEºÉÉxÉÉå BÉE ÉÊãÉA +ÉxÉºÉÆvÉÉxÉ A´É É´ÉBÉEÉºÉ uÉ®É फ्लोरीकल्चर क्रिया पुष्पीय खेती BÉEÉ +ÉÉMÉ ¤É¸ÉxÉ àÉ àÉcii´É{ÉhÉ भूमिका निभा रहा है। विशिष्ट +ÉÉiÉÉlÉ bÉ. àÉBÉE¶É MÉÉiÉàÉ xÉ BÉEcÉ कि उन्हें बहुत खुशी है कि राष्ट्रीय ´ÉxÉº{ÉÉiÉ +ÉxÉºÉÆvÉÉxÉ ºÉºlÉÉxÉ BÉEÉ पुष्पीय खेती की गतिविधियां ºÉÉàÉÉÉVÉBÉE àÉcii´É BÉEÉ c +ÉÉ® ¤ÉÉ½É ºÉJªÉÉ àÉ OÉÉàÉÉhÉ FÉjÉÉ àÉ ¤ÉºÉ ÉBÉEºÉÉxÉÉå BÉE VÉÉÉ´ÉBÉEÉ{ÉÉVÉxÉ àÉ ºÉcªÉÉMÉ BÉE® ®cÉ c* =xcÉxÉ ºÉZÉÉ´É दिया कि गोष्ठी और बैठकों के आयोजनों से पुष्पीय फसलों के ÉxÉªÉÉiÉ BÉEÉ =xxÉÉiÉ BÉEÉ ªÉÉVÉxÉÉ ¤ÉxÉÉ< VÉÉ ºÉBÉEiÉÉ c*

xÉ´ÉÉxÉªÉÖkÉ ºÉcBÉEÉàÉÉªÉÉå BÉE ÉÊãÉA +ÉÉÊàÉÖJÉÉBÉE®hÉ BÉEÉªÉÇ#ÉàÉ

BÉExpÉªÉ <ãÉBÉ]ÅÉÉxÉBÉEÉ +ÉÉ£ÉªÉÉÉjÉBÉEÉ +ÉxÉºÉÆvÉÉxÉ ºÉºlÉÉxÉ, É{ÉãÉÉxÉÉ àÉ 7-8 +É|ÉãÉ 2011 BÉEÉ xÉ´ÉÉxÉªÉÖkÉ ºÉcBÉEÉàÉÉªÉÉå BÉE ÉÊãÉA +ÉÉÊàÉÖJÉÉBÉE®hÉ BÉEÉªÉÇ#ÉàÉ BÉEÉ +ÉÉªÉÉVÉxÉ ÉBÉEªÉÉ MÉªÉÉ* इस कार्यक्रम में विगत चार वर्षों में नियुक्त हुए सहकर्मी तथा परिषद BÉE +ÉxªÉ ºÉºlÉÉxÉÉå/ |ÉªÉÉMÉ¶ÉÉãÉÉ+ÉÉ ºÉ ºÉÉ®É àÉ ºlÉÉxÉÉiÉÉ®hÉ {É® +ÉÉA BÉEãÉ 50 |ÉÉiÉ£ÉÉMÉÉ ºÉÉààÉÉãÉiÉ cA ÉVÉºÉàÉ 17 ´ÉYÉÉÉxÉBÉE, 25 iÉBÉExÉÉBÉEÉ ´É 8 |É¶ÉÉºÉÉxÉBÉE ºÉcBÉEàÉÉ lÉ*

ºÉcBÉEÉàÉÉªÉÉå BÉEÉ ºÉÆ¤ÉÉvÉiÉ BÉE®iÉ cA ÉxÉn¶ÉBÉE àÉcÉnªÉ

=nPÉÉ]xÉ ºÉjÉ àÉ ºÉcBÉEÉàÉÉªÉÉå BÉEÉ ºÉ¤ÉÉävÉiÉ BÉE®iÉ cA ºÉºlÉÉxÉ BÉE ÉxÉn¶ÉBÉE bÉ SÉp¶ÉJÉ® xÉ ºÉÉAºÉ+ÉÉ<+ÉÉ® iÉlÉÉ ºÉÉ®É ºlÉÉ{ÉxÉÉ BÉEÉ ऐतिहासिक पृष्ठभूमि की विस्तृत जानकारी nÉ cA <ºÉBÉEÉ ={ÉãÉ¤vÉªÉÉ iÉlÉÉ ={ÉãÉ¤vÉ ¶ÉÉvÉ ºÉÉ´ÉvÉÉ+ÉÉ {É® |ÉBÉEÉ¶É bÉãÉÉ* <ºÉ +É´ÉºÉ® {É® =xcÉxÉ |ÉÉSÉÉxÉ ´É ´ÉiÉàÉÉxÉ ¶ÉÉvÉ {ÉÉ®ÉºlÉÉiÉªÉÉå, ºÉÉ´ÉvÉÉ+ÉÉ A´É vÉxÉ®ÉÉ¶É BÉEÉ ={ÉãÉ¤vÉiÉÉ +ÉÉn BÉEÉ +ÉiÉ® ¤ÉiÉÉiÉ cA BÉEcÉ ÉBÉE ABÉE VÉàÉÉxÉÉ lÉÉ VÉ¤ÉÉBÉE càÉ +É{ÉxÉÉ ¶ÉÉvÉ âóSÉªÉÉ BÉE +ÉxÉºÉÉ® cÉ +É{ÉxÉÉ ãÉFªÉ SÉxÉiÉ lÉ iÉlÉÉ +É{ÉxÉÉ MÉÉiÉ BÉE +ÉxÉºÉÉ® cÉ BÉEÉªÉ BÉE®iÉ lÉ ÉVÉºÉàÉ xÉ iÉÉ BÉEÉ< ºÉÉàÉÉ¶ÉSÉiÉ ºÉàÉªÉ-ºÉÉàÉÉ cÉiÉÉ lÉÉ +ÉÉ® xÉ cÉ BÉEÉ< ºÉÉxÉ¶SÉiÉ ªÉÉVÉxÉÉ* ºÉàÉªÉ ¤ÉnãÉÉ, ¶ÉÉvÉ BÉEÉªÉÉ àÉ {É´É ÉxÉªÉÉVÉxÉ BÉEÉ ªÉMÉ +ÉÉ®£É c+ÉÉ* ¶ÉÉvÉ BÉE ºÉ¤ÉvÉ àÉ - BÉEªÉÉ, BÉEªÉÉ, BÉEºÉ - VÉºÉ |É¶xÉ {ÉU VÉÉxÉ ãÉMÉ iÉlÉÉ ºÉàÉSÉiÉ ÉxÉªÉÉVÉxÉ BÉE ¤ÉÉn vÉxÉ®ÉÉ¶É BÉEÉ +ÉxÉ]xÉ ÉBÉEA VÉÉxÉ BÉEÉ +ÉÉ¶´ÉÉºÉxÉ ÉàÉãÉÉ* {É®iÉ +É{ÉÉFÉiÉ vÉxÉ®ÉÉ¶É BÉEÉ ={ÉãÉ¤vÉiÉÉ BÉE ºÉÉvÉ àÉ +ÉxÉÉÉ¶SÉiÉiÉÉ cÉxÉ BÉE BÉEÉ®hÉ ãÉFªÉ |ÉÉ{iÉ BÉEÉ ºÉàÉªÉ-ºÉÉàÉÉ ÉxÉvÉÉÉ®iÉ xÉcÉ cÉ ºÉBÉEÉ* +ÉÉVÉBÉEãÉ ¶ÉÉvÉ {ÉÉ®ªÉÉVÉxÉÉ+ÉÉ BÉEÉ {É®É UÉxÉ¤ÉÉxÉ BÉE ¤ÉÉn ºÉÉàÉSÉiÉ vÉxÉ®ÉÉ¶É ={ÉãÉ¤vÉ BÉE®É nÉ VÉÉiÉÉ c iÉlÉÉ ÉxÉvÉÉÉ®iÉ ºÉàÉªÉ ºÉÉàÉÉ BÉE +ÉiÉMÉiÉ cÉ ãÉFªÉ {ÉÉiÉ BÉEÉ ¤ÉÉvªÉiÉÉ +É¤É +ÉÉxÉ´ÉÉªÉ cÉ MÉ< c* <ºÉ |ÉBÉEÉ® ´ÉiÉàÉÉxÉ {ÉÉ®ªÉÉVÉxÉÉ+ÉÉ àÉ {É´ÉÉxÉvÉÉÉ®iÉ MÉÉiÉ ºÉ BÉEÉªÉ cÉiÉÉ c iÉlÉÉ {ÉÉ®ªÉÉVÉxÉÉ- |ÉºiÉÉ´É BÉE +ÉxÉºÉÉ® ãÉFªÉ |ÉÉ{iÉ ÉBÉEA VÉÉiÉ c*

+É{ÉxÉ ºÉºlÉÉxÉ uÉ®É ÉBÉEA VÉÉ ®c ¶ÉÉvÉ BÉEÉªÉÉ {É® SÉSÉÉ BÉE®iÉ cA =xcÉxÉ BÉEcÉ ÉBÉE हमारे संस्थान को देश के प्रतिष्ठित संस्थानों ºÉ {ÉÉ® ºÉcªÉÉMÉ A´É ºÉÉ´ÉÉA |ÉÉ{iÉ cÉ ®cÉ c iÉlÉÉ càÉÉ® uÉ®É ÉBÉEA VÉÉ ®c ¶ÉÉvÉ BÉEÉªÉÉ BÉEÉ प्रायोजकों ने निरंतर सराहा है और हमें भविष्य àÉ +ÉxªÉ àÉcii´É{ÉhÉ {ÉÉ®ªÉÉVÉxÉÉA ºÉÉ{É VÉÉxÉ BÉEÉ ºÉÆ£ÉÉ´ÉxÉ c* ÉxÉ&ºÉÆnc ªÉc càÉÉ® ºÉcBÉEÉàÉªÉÉå की निष्ठा व समर्पण भावना का ही परिणाम c* <ºÉºÉ càÉÉ® +ÉÉiàÉÉ´É¶´ÉÉºÉ iÉlÉÉ àÉxÉÉ¤ÉãÉ +É´É¶ªÉ ¤É¸É c*

xÉ´ÉÉxÉªÉÖkÉ ºÉcBÉEÉàÉÉªÉÉå BÉEÉ +ÉÉÿ´ÉÉxÉ BÉE®iÉ cA =xcÉxÉ BÉEcÉ ÉBÉE +ÉÉ{É ãÉÉMÉÉ àÉ {ÉÉ® >óVÉÉ c iÉlÉÉ ºÉàÉÉVÉ BÉEÉ +ÉÉ{ÉºÉ BÉEÉ{ÉEÉ +É{ÉFÉÉA c* SÉÉBÉE +ÉÉ{ÉxÉ ¶ÉÉvÉ BÉEÉªÉÉ BÉE àÉÉvªÉàÉ ºÉ n¶É BÉEÉ ºÉ´ÉÉ BÉE®xÉ BÉEÉ ºÉBÉEãÉ{É ãÉÉªÉÉ c, +ÉiÉ& +ÉÉ{ÉBÉEÉ BÉEiÉ´ªÉ c ÉBÉE +ÉÉ{É àÉÉxÉ´É´ÉÉªÉ £ÉãÉÉ iÉlÉÉ ÉxÉVÉÉ º´ÉÉlÉ ºÉ >ó{É® =~iÉ cA ´ªÉÉkÉMÉiÉ âóÉSÉ, लगन व पूरी निष्ठा से अपना कार्य करें ताकि

º´ÉÉMÉiÉ ºÉàÉÉ®Éäc BÉä nÉ®ÉxÉ ºÉ£ÉÉMÉÉ® àÉå ={ÉκlÉiÉ |ÉÊiÉ£ÉÉMÉÉÒ

=nPÉÉ]xÉ ºÉjÉ àÉå àÉÆSÉɺÉÒxÉ +ÉÊiÉÊlÉMÉhÉ

BÉɪÉǶÉÉãÉÉ ºÉÆSÉÉãÉxÉ BÉE®iÉä cA bÉì ¶ªÉÉàÉ xÉÉ®ÉªÉhÉ ÊàÉgÉ

BÉɪÉǶÉÉãÉÉ BÉEÉ º´ÉÉMÉiÉ |ɺiÉÖiÉ BÉE®iÉä cA gÉÒ ´ÉÉÒ BÉä gÉÒ´ÉɺiÉ´É, |ɶÉɺÉxÉ ÊxɪÉÆjÉBÉE

vÉxªÉ´ÉÉn YÉÉ{ÉxÉ BÉE®iÉä cA bÉì ´ÉÉÒBÉä JÉxxÉÉ,
वरिष्ठ वैज्ञानिक

gÉÒ ºÉÒ AºÉ àÉäcãÉÉ BÉEÉä ºàÉÞÊiÉ ÊSÉÿxÉ £ÉÆ] BÉE®iÉä cA ÊxÉnä¶ÉBÉE àÉcÉänªÉ

càÉÉ®É ºÉÆºlÉÉxÉ ´É n¶É +ÉÉ{ÉBÉEÉ FÉäjÉÉÒªÉ+ÉÉ BÉEÉ £É®{É® ãÉÉ£É =~É ºÉBÉä* +ÉÉ{É ºÉÉ£ÉÉÒ ºÉnºªÉÉå ÊãÉA ºÉcÉªÉÉäMÉ c ÉÊBÉ +ÉÉ{ÉxÉ AºÉ ºÉºlÉÉxÉ BÉEÉ +É{ÉxÉÉ BÉEɪÉÇFÉäjÉ SÉÖxÉÉ c ÊVÉºÉBÉE BÉEÉàÉBÉEÉVÉ àÉå JÉÖãÉÉ{ÉxÉ c, +ÊiÉ& ÊBÉEºÉÉ £ÉÉ |ÉBÉEÉ® BÉE ºÉnc BÉEÉ +É´ÉºlÉÉ àÉå +ÉÉ{É +É{ÉxÉ ºÉcªÉÉäÊMɪÉÉå ºÉ JÉÖãÉBÉE® ¤ÉÉiÉSÉÉiÉ BÉE®* ªÉÉn ÊVÉxÉ-+ÉxÉÊVÉÉxÉ BÉEÉä< £ÉÚãÉ भी हो जाए तो उसे सहर्ष स्वीकार करें। यह +ÉÉ{ÉBÉE ¤É½{{ÉxÉ BÉEÉ ÊxɶÉÉxÉÉ c* ÊBɺÉÉ £ÉÚãÉ के लिए किसी व्यक्ति विशेष को पकड़ने के ºlÉÉxÉ {É® BÉEɪÉÇ|ÉhÉÉãÉÉ àÉå ºÉÖvÉÉ® BÉE® iÉÉÊBÉE भविष्य में ऐसी भूल की पुनरावृत्ति न हो। +ÉiÉ àÉå =xcÉäxÉ +É{ÉxÉÉ BÉEÉ ÊBÉE +É{É ºÉ£ÉÉ ãÉÉMÉ ºÉÉàÉÉcBÉE ÊciÉ BÉEÉä vªÉÉxÉ ®JÉ BÉE® +É{ÉxÉÉ {É®É ªÉÉMÉnÉxÉ +ÉÉ® FÉàÉiÉÉ BÉE +ÉxÉÖºÉÉ® ºÉºlÉÉxÉ BÉEÉ +ÉÉMÉ ¤ÉgÉxÉ àÉå +É{ÉxÉÉ £É®{É® ºÉcªÉÉäMÉ n iÉlÉÉ ºÉºlÉÉxÉ £ÉÉ +ÉÉ{ÉBÉEÉ ªÉlÉÉ´É¶ªÉBÉE ºÉcªÉÉäMÉ |ÉnÉxÉ BÉE®MÉÉ*

=nPÉÉ]xÉ ºÉjÉ BÉEÉ ºÉÆSÉÉãÉxÉ BÉE®iÉ cA संस्थान के वरिष्ठ हिंदी अधिकारी डॉ. श्याम xÉÉ®ÉªÉhÉ ÊàÉgÉ xÉ xÉ´ÉÉxɪÉÖBÉDÉ ºÉcBÉEÉÌàɪÉÉå BÉEÉ cÉÉÌnBÉE +ÉÉ£ÉxÉnxÉ A´É º´ÉÉMÉiÉ ÊBɪÉÉ* +É{ÉxÉ =nÂ¤ÉÉävÉxÉ àÉå bÉì ÊàÉgÉ xÉ ¤ÉiÉɪÉÉ ÊBÉE ªÉc <ºÉ BÉE½É àÉå iÉÉºÉ®É +ÉɪÉÉäVÉxÉ c* =xcÉäxÉ BÉEcÉ ÊBÉE <ºÉºÉ {É´ÉÇ ªÉc BÉEɪÉǶÉÉãÉÉ 8-9 +ÉMɺiÉ 2005 +ÉÉ® 26 +ÉB]Ú¤É® 2007 BÉEÉä +ÉɪÉÉäÊVÉiÉ ÊBÉEªÉÉ MɪÉÉ lÉÉ* =xcÉäxÉ BÉEcÉ ÊBÉE |ÉiªÉBÉE ºÉºlÉÉ BÉEÉ +É{ÉxÉÉ ABÉE BÉEɪÉÇ ºÉƺBÉEÞÊiÉ, BÉEɪÉÇ ´ÉÉiÉÉ´É®hÉ cÉiÉÉ c ÊVɺÉBÉE +ÉxÉɺÉÉ® c® xÉA ºÉcBÉEàÉÉÒ uÉ®É º´ÉªÉ BÉEÉä føÉãÉxÉÉ cÉäiÉÉ c* ºÉºlÉÉ |ÉÊiÉ ÊxɹIÉÉ BÉEÉ ªÉc nÉʪÉi´É cÉäiÉÉ c ÊBÉE ´Éc +É{ÉxÉÉ ºÉºlÉÉ BÉE ¤ÉÉ® àÉå c® xÉA ºÉcBÉEàÉÉÒ BÉEÉä =ÊSÉiÉ VÉÉxÉBÉEÉ®ÉÒ ={ÉãɤvÉ BÉE®ÉxÉ BÉEÉ |ɤÉxvÉ BÉE®* <ºÉ =qä¶ªÉ BÉEÉä vªÉÉxÉ àÉå ®JÉiÉ cA ÊxÉnä¶ÉBÉE àÉcÉänªÉ BÉE àÉÉMÉÇn¶ÉÇxÉ àÉå <ºÉ BÉEɪÉǶÉÉãÉÉ BÉEÉ +ÉɪÉÉäVÉxÉ ÊBÉEªÉÉ MɪÉÉ c* <ºÉ +É´ÉºÉ® {É® =xcÉäxÉ xÉA ºÉÉlÉÉ ºÉÉàÉÉxªÉ ºÉɶÉxÉ ´É ºÉÉ®É ÊàɶÉxÉ BÉEÉ ºÉÆFÉ{iÉ VÉÉxÉBÉEÉ®ÉÒ £ÉÉ nÉ*

<ºÉ +É´ÉºÉ® {É® ºÉºlÉÉxÉ BÉEÉ |ɶÉɺÉxÉ ÊxɪÉÆjÉBÉE gÉÉ ´ÉÉÒ´ÉBÉE BÉEàÉÉ® gÉÉ´ÉɺiÉ´É xÉ <ºÉ +ÉɪÉÉäVÉxÉ BÉEÉ +ÉÉ´É¶ªÉBÉEiÉÉ A´É ={ÉɪÉÉäÊMÉiÉÉ {É® |ÉBÉEÉ¶É bÉãÉiÉ cA <ºÉ BÉEÉ®ÉªÉÇ{ÉËiÉ ºÉä{É® |ɶÉɺÉxÉ BÉEÉ |ÉBÉEÉªÉÇ ºÉ£ÉÉÒ ºÉcªÉÉäMÉ iÉlÉÉ xÉ<Ç xÉÉÒÊiɪÉÉå +ÉÉè® |ÉÊGɪÉÉ+ÉÉå BÉEÉ ºÉÆFÉ{iÉ ºÉÉ®É ºÉ½Âb{É´ÉÉ ´É +ÉÉèxÉÉ BÉEÉÒ ºÉºÉä |ÉɪÉÉäVÉxÉ BÉEÉ* ºÉ ºÉàÉÉÊiÉ ÊBÉEªÉÉ*

इस अवसर पर राजभाषा कार्यान्वयन समिति के सदस्य एवं वरिष्ठ वैज्ञानिक डॉ ´ÉÉÒBÉÉ® JÉxxÉÉ xÉ vÉxªÉ´ÉÉn YÉÉ{ÉxÉ BÉE®iÉ cA BÉEɪÉǶÉÉãÉÉ BÉEÉ àÉÉiÉ ºÉÆ{É nxÉÉ àÉå |ÉiªÉFÉ ªÉÉ +É|ÉiªÉFÉ °ô{É ºÉ ªÉÉäMÉnÉxÉ nxÉ ´ÉÉãÉ ºÉ£ÉÉÒ ºÉcªÉÉäÊMɪÉÉå BÉEÉ |ÉÊiÉ +ÉÉ£ÉÉ® ´ªÉBÉDiÉ ÊBÉEªÉÉ*

+ÉÉ£ÉÉàÉÆJÉÉBÉE®hÉ BÉEɪÉǶÉÉãÉÉ BÉEÉ nÉ®ÉxÉ iÉBÉExÉÉBÉEÉ ´É |ɶÉɺÉÊxÉBÉE ºÉjÉÉå àÉå ºÉºlÉÉxÉ BÉE अधिकारियों द्वारा कुल 16 विषयों पर ´ªÉÉJªÉÉxÉ ÊnA MÉA* <ãÉB]ÅÉxÉ xÉÉÊãÉBÉEÉA,

+ÉÉtÉÉÉMÉBÉE <ãÉBÉ]ÅÉÉxÉBÉÉÉ, àÉàºÉ A´É ºÉFàÉ ºÉ´ÉnBÉE, ºÉxºÉ® A´É xÉxÉÉ |ÉÉtÉÉÉMÉBÉÉÉ, ºÉBÉE® ºÉFàÉ {ÉÉ®{ÉlÉ, ABÉÉÉBÉEiÉ {ÉÉ®{ÉlÉ, |ÉBÉÉÉ¶ÉBÉÉÉªÉ <ãÉBÉ]ÅÉÉxÉBÉE ªÉÉkÉEªÉÉ, <ãÉBÉ]ÅÉÉxÉBÉE प्रणालियाँ, कृषि इलेक्ट्रॉनिकी, ज्ञान संसाधन, राजभाषा अनुपालन(मुख्य बिंदु), क्रय प्रक्रिया(मुख्य बिंदु), परिषद BÉEàÉSÉÉ®É - ºÉ´ÉÉ ¶ÉiÉ, +ÉÉ´ÉÉºÉ +ÉÉ¤É]xÉ, ÉSÉÉBÉEiºÉÉ |ÉÉiÉ{ÉÉiÉ ÉxÉªÉàÉ, É´ÉkÉ A´É ãÉJÉÉ ÉxÉªÉàÉ (àÉJªÉ É¤Én), +ÉÉSÉ®hÉ ÉxÉªÉàÉ (àÉJªÉ É¤Én) +ÉÉn*

ºÉàÉÉ{ÉxÉ ºÉjÉ àÉ bÉ ¶ªÉÉàÉ xÉÉ®ÉªÉhÉ ÉàÉgÉ xÉ BÉEcÉ ÉBÉE xÉ´ÉÉxÉªÉkÉ ºÉcBÉÉÉàÉªÉÉ BÉE ÉãÉA ÉxÉªÉÉàÉiÉ °ô{É ºÉ <ºÉ |ÉBÉÉÉ® BÉE BÉÉªÉ#ÉàÉÉ BÉÉ +ÉÉ´ÉÉ¶ªÉBÉEiÉÉ c iÉÉBÉE ªÉ ºÉºlÉÉxÉ BÉÉ BÉÉªÉºÉºÉBÉÉiÉ, BÉÉªÉ{ÉrÉiÉ, BÉÉªÉ ´ÉÉiÉÉ´É®hÉ +ÉÉn ºÉ {ÉÉ®ÉSÉiÉ cÉ ºÉBÉE iÉlÉÉ ºÉºlÉÉxÉ BÉÉ àÉJªÉ VÉÉ®É ºÉ VÉ½ BÉE® +É{ÉxÉÉ ºÉÉ#ÉªÉ ªÉÉMÉnÉxÉ n ºÉBÉE*

ºÉàÉÉ{ÉxÉ ºÉjÉ àÉ |ÉÉiÉ£ÉÉÉMÉªÉÉ ºÉ +ÉxÉÉ{ÉSÉÉÉ®BÉE °ô{É ºÉ SÉSÉÉ BÉE®iÉ cA ºÉºlÉÉxÉ BÉE ÉxÉn¶ÉBÉE bÉ SÉp¶ÉJÉ® xÉ ºÉàÉºiÉ |ÉÉiÉ£ÉÉÉMÉªÉÉ ºÉ BÉÉªÉ#ÉàÉ BÉE ¤ÉÉ® àÉ VÉÉxÉBÉÉÉ®É |ÉÉ{iÉ BÉÉ iÉlÉÉ BÉÉªÉ#ÉàÉ BÉE ¤ÉÉ® àÉ |ÉÉiÉ£ÉÉÉMÉªÉÉ uÉ®É ÉnA MÉA फीड बैक पर संतोष व्यक्त किया। <ºÉ +É´ÉºÉ® {É® =xcÉxÉ |ÉÉiÉ£ÉÉÉMÉªÉÉ BÉÉ +ÉÉÿ´ÉÉxÉ BÉE®iÉ cA BÉEcÉ ÉBÉE +É¤É +ÉÉ{É ºÉ£ÉÉ ãÉÉMÉ ºÉºlÉÉxÉ BÉE ÉxÉªÉÉàÉiÉ ºÉnºªÉ cÉ SÉBÉE c +ÉiÉ& =xc ºÉºlÉÉxÉ के शोध कार्यों में पूरी निष्ठा व लगन के ºÉÉlÉ ÉàÉãÉVÉãÉ BÉE® BÉEÉªÉ BÉE®iÉ cA +É{ÉxÉÉ ¶ÉiÉ|ÉÉiÉ¶ÉiÉ ªÉÉMÉnÉxÉ nxÉÉ SÉÉÉcA*

<ºÉ +É´ÉºÉ® {É® ÉxÉn¶ÉBÉE àÉcÉnªÉ ने परिषद मुख्यालय के वरिष्ठ उपवित्तीय ºÉãÉÉcBÉEÉ® gÉÉ ºÉÉ AºÉ àÉÉãÉBÉE BÉEÉ ºÉºlÉÉxÉ BÉEÉ +ÉÉ® ºÉ ¶ÉÉãÉ ´É ºÉàÉÉiÉ ÉSÉÿxÉ £É] BÉE® ºÉàÉÉÉxÉiÉ ÉBÉEªÉÉ*

bÉ. ´ÉÉ. ¤ÉãÉÉ®ÉàÉ, ´ÉYÉÉÉxÉBÉE, AxÉVÉÉ+ÉÉ®+ÉÉ< BÉEÉ AºÉ. xÉÉ®ÉªÉhÉº´ÉÉàÉÉ {É®ºBÉEÉ®

bÉ. ´ÉÉ. ¤ÉãÉÉ®ÉàÉ, ´ÉYÉÉÉxÉBÉE-VÉÉ A´É |ÉàÉJÉ, £É®ºÉÉªÉxÉ ´ÉMÉ, £ÉÉÉÉiÉBÉEÉ +ÉxÉºÉÆvÉÉxÉ ºÉºlÉÉxÉ (AxÉVÉÉ+ÉÉ®+ÉÉ<), cn®É¤ÉÉn BÉEÉ उनके आर्थिक भूविज्ञान विशेष °ô{É ºÉ ºÉÉxÉ ´É {ãÉÉ]xÉàÉ ´ÉMÉ BÉE iÉi´ÉÉ BÉEÉ JÉÉVÉ BÉE FÉjÉ àÉ £ÉÉ®iÉ àÉ ÉBÉEA MÉA +ÉvªÉªÉxÉÉ àÉ àÉci´É{ÉhÉ ªÉÉMÉnÉxÉ BÉE ÉãÉA ÉVÉªÉÉãÉÉÉVÉBÉEãÉ ºÉÉºÉÉ<]É ऑफ इंडिया, बेंगलुरु ने प्रतिष्ठित एस. नारायणस्वामी {É®ºBÉEÉ® ºÉ ºÉààÉÉÉxÉiÉ ÉBÉEªÉÉ*

=xc ªÉc {É®ºBÉEÉ® bÉAºÉ]É, xÉ< ÉnããÉÉ BÉE £ÉiÉ{É´É ºÉÉSÉ´É |ÉÉ. ´ÉÉ.AºÉ. ®ÉàÉàÉÉiÉ +ÉÉ® AxÉ+ÉÉ<AºÉ BÉE ÉxÉn¶ÉBÉE xÉ xÉ¶ÉxÉãÉ <º]É]áÉ] +ÉÉ{ÉE Ab´ÉÉºÉ ºÉÉ<ºÉVÉ, +ÉÉ<+ÉÉ<AºÉºÉÉ BÉEÉà{ÉºÉ, ¤ÉMÉãÉâó BÉEÉ 12 +ÉBÉ]¤É® BÉEÉ आयोजित 51वीं वार्षिक सामान्य बैठक में प्रदान ÉBÉEªÉÉ MÉªÉÉ*

अन्य अनेक प्रतिष्ठित वैज्ञानिकों तथा आमंत्रित +ÉÉiÉÉlÉªÉÉ BÉE ºÉÉlÉ bÉ. ASÉ.BÉE. MÉ{iÉÉ, +ÉvªÉFÉ +ÉÉ® gÉÉ +ÉÉ®.ASÉ. ºÉÉ´ÉBÉE®, ºÉÉSÉ´É, ÉVÉªÉÉãÉÉÉVÉBÉEãÉ ºÉÉºÉÉ<]É +ÉÉ{ÉE <ÉbªÉÉ, ¤ÉMÉãÉâó £ÉÉ <ºÉ +É´ÉºÉ® {É® ={ÉÉºlÉiÉ lÉ*

bÉ. º´ÉhÉVÉÉiÉ ÉºÉc BÉEÉàÉÉjÉÉ ºÉàÉÉÉxÉiÉ

bÉ. º´ÉhÉVÉÉiÉ ÉºÉc BÉEÉàÉÉjÉÉ, ´ÉYÉÉÉxÉBÉE-A{ÉE, <à]BÉE, SÉbÉMÉ¸ BÉEÉ राष्ट्रीय पर्यावरण विज्ञान अकादमी BÉEÉ {ÉÉãÉÉ SÉxÉÉ MÉªÉÉ* =xcÉxÉ 1987 àÉ +ÉÉ<AàÉ]É<ºÉÉASÉ àÉ ºÉ´ÉÉ ABÉEjÉÉBÉE®hÉ àÉ BÉEÉªÉ£ÉÉ® ºÉÆ£ÉÉãÉÉ* bÉ. º´ÉhÉVÉÉiÉ BÉEÉ ªÉc ºÉààÉÉxÉ {ÉªÉÉ´É®hÉ VÉè´É|ÉÉètÉÉÉMÉBÉEÉ ºÉ´ÉÉ ABÉEjÉhÉ +ÉÉ® VÉ´É´ÉÉ´ÉÉvÉiÉÉ àÉ =xBÉE =ããÉJÉxÉÉªÉ BÉEÉªÉÉ BÉE ÉãÉA ÉnªÉÉ MÉªÉÉ* ´É Én¤ÉàÉ¤É® 2009 BÉE {ÉªÉÉ´É®hÉÉ´Én {É®ºBÉEÉ® É´ÉVÉiÉÉ c* bÉ. º´ÉhÉVÉÉiÉ ÉºÉc ´ÉÉãÉb {ÉÉb®¶ÉxÉ +ÉÉ{ÉE BÉEãSÉ® BÉEãÉÉBÉD¶ÉxºÉ (b¤ãªÉA{ÉEºÉÉºÉÉ)]ÉºBÉE{ÉÉäºÉ BÉE ºÉnºªÉ £ÉÉ c*

ºÉÉAãÉ+ÉÉ®+ÉÉ<, SÉxxÉÉ +ÉÉ® ¤É ãÉÉn® BÉEÉà{ÉxÉÉ BÉE àÉvªÉ +ÉxÉ¤ÉxvÉ

ºÉÉAãÉ+ÉÉ®+ÉÉ<, SÉxxÉÉ xÉ cÉãÉ cÉ àÉ ¤É ãÉÉn® BÉEÉà{ÉxÉÉ, <®Éb àÉ SÉàÉ =i{ÉÉnÉ BÉE ´ªÉlÉ ºÉ बायोडीजल पुनर्प्राप्ति पर विशेष ध्यान देते cA ¤ÉÉªÉÉ É®{ÉÉÉ<xÉ®É ºÉªÉjÉ ºlÉÉÉ{ÉiÉ BÉE®xÉ ºÉ ºÉ¤ÉÉÆvÉiÉ {É´É ºÉ£ÉÉ´ªÉiÉÉ É®{ÉÉ] iÉªÉÉ® BÉE®xÉ BÉE ºÉàÉ¤ÉxvÉ àÉ ABÉE +ÉxÉ¤ÉxvÉ {É® cºiÉÉFÉ® ÉBÉEªÉÉ*

सीबीआरआई, रुड़की में राष्ट्रीय प्रौद्योगिकी दिवस का आयोजन

BÉExpÉªÉ £É´ÉxÉ +ÉxÉÖºÉÆvÉÉxÉ ºÉƺlÉÉxÉ (ºÉÉ¤ÉÉ+ÉÉ®+ÉÉ<), âó½BÉEÉ àÉå 11 àÉ< 2011 BÉEÉ |ÉÉètÉÉäMÉBÉEÉ ÉÊn´ÉºÉ BÉEÉ +ÉÉªÉÉäVÉxÉ ÉBÉEªÉÉ MÉªÉÉ* <ºÉ +É´ÉºÉ® {É® àÉJªÉ +ÉÉiÉÉlÉ |ÉÉ{ÉEºÉ® AºÉ. ºÉÉ. ºÉBÉÉºÉxÉÉ, ÉxÉn¶ÉBÉE, +ÉÉ<+ÉÉ<]É, âó½BÉEÉ xÉ]BÉExÉÉãÉÉÉVÉBÉÉãÉ <xÉÉ´ÉÉ¶ÉxÉ विषय {É® +É{ÉxÉ É´ÉSÉÉ® ´ªÉkÉ BÉE®iÉ cA BÉEcÉ ÉBÉE £ÉÉ®iÉ +É{ÉxÉ ªÉcÉ É´ÉBÉEÉºÉiÉ iÉBÉExÉÉÉBÉEªÉÉ BÉE आधार पर वर्ष 2020 तक विकासशील राष्ट्र के स्थान से विकसित राष्ट्र की श्रेणी àÉ +ÉÉ VÉÉAMÉÉ* =xcÉxÉ 11 àÉ< 1998 BÉEÉ +ÉÉªÉÉÉVÉiÉ |ÉlÉàÉ |ÉÉètÉÉäMÉBÉEÉ ÉÊn´ÉºÉ BÉE +É´ÉºÉ® {É® ÉàÉºÉÉ<ãÉ àÉxÉ bÉ. A{ÉÉVÉ +É¤nãÉ BÉEãÉÉàÉ uÉ®É ÉnA MÉA ´ªÉÉJªÉÉxÉ BÉEÉ £ÉÉ =ããÉJÉ ÉBÉEªÉÉ*

bÉ. ºÉBÉÉºÉxÉÉ xÉ ¤ÉiÉÉªÉÉ ÉBÉE |ÉÉètÉÉäMÉBÉEÉ ÉÊn´ÉºÉ BÉEÉ àÉciÉ´É É´ÉYÉÉxÉ A´É |ÉÉètÉÉäMÉBÉEÉ ºÉ VÉ½ ºÉ£ÉÉ É´ÉÉÉMÉ A´É ºÉƺlÉÉxÉ £ÉãÉÉ-£ÉÉÆÉiÉ VÉÉxÉiÉ c* +ÉiÉ& <ºÉ +É´ÉºÉ® {É® ºÉ£ÉÉ ºÉƺlÉÉxÉ +É{ÉxÉ uÉ®É É´ÉBÉEÉºÉiÉ iÉBÉExÉÉÉBÉEªÉÉ BÉEÉ आत्ममंथन करते हैं तथा आगामी वर्षों की ºÉÆ{É®JÉÉ iÉªÉÉ® BÉE®iÉ c* =xcÉxÉ ¤ÉiÉÉªÉÉ ÉBÉE +ÉàÉÉ®BÉEÉ A´É ªÉÉ®Éä{É VÉºÉ n¶É ¶ÉÉªÉn cÉ ÉBÉEºÉÉ iÉBÉExÉÉBÉEÉ BÉEÉ +ÉªÉÉiÉ BÉE®iÉ cÉ* càÉ 95 |ÉÉiÉ¶ÉiÉ iÉBÉE +É{ÉxÉÉ FÉàÉiÉÉ BÉEÉ ={ɪÉÉäMÉ +ÉxÉÖºÉÆvÉÉxÉ BÉE®xÉ àÉ ãÉMÉÉ nÉ c {É®xiÉ àÉÉjÉ 5 |ÉÉiÉ¶ÉiÉ iÉBÉExÉÉÉBÉEªÉÉ BÉEÉ £ÉÉ ´ªÉÉ´ºÉÉªÉÉÉBÉE®hÉ xÉcÉ BÉE® {ÉÉiÉ* =xcÉxÉ +ÉÉMÉÉc ÉBÉEªÉÉ ÉBÉE +ÉÉVÉ càÉ iÉBÉExÉÉÉBÉEªÉÉ BÉEÉ àÉÉMÉ BÉE +ÉxÉÖºÉÆ® ¤ÉxÉÉA +ÉlÉÉiÉ =i{ÉÉn É´ÉBÉEÉºÉiÉ BÉE®xÉ àÉ £ÉÉ +É{ÉxÉ FÉàÉiÉÉ BÉEÉ ={ɪÉÉäMÉ करें। उन्होंने टैक्नोलॉजी की परिभाषा niÉ cA ºÉ´ÉSU |ÉÉètÉÉäMÉBÉEÉ É´ÉBÉEÉºÉiÉ BÉE®xÉ BÉEÉ +ÉÉ´É¶ªÉBÉEiÉÉ {É® ¤ÉãÉ ÉnªÉÉ* =xcÉxÉ iÉBÉExÉÉBÉE É´ÉBÉEÉºÉiÉ BÉE®xÉ àÉ +ÉBÉEÉnÉàÉªÉÉ, ºÉƺlÉÉxÉÉ, +ÉxÉÖºÉÆvÉÉxÉ |ɪÉÉäMɶÉÉãÉÉ+ÉÉ iÉlÉÉ =tÉÉäMÉÉ BÉEÉ £ÉÉàÉBÉEÉ BÉEÉ SÉSÉÉ BÉEÉ* ºÉÉ¤ÉÉ+ÉÉ®+ÉÉ<, âó½BÉEÉ BÉE ´ÉYÉÉxÉBÉE bÉ. +ÉSÉãÉ ÉàÉkÉãÉ xÉ =kÉ®ÉSÉãÉ ®iÉxÉ +É´ÉÉb ºÉ ºÉààÉÉÉxÉiÉ bÉ. ºÉBÉÉºÉxÉÉ BÉEÉ {ÉÉ®SÉªÉ |ɺiÉiÉ ÉBÉEªÉÉ*

+ÉvªÉFÉiÉÉ BÉE® ®c ºÉƺlÉÉxÉ BÉE ÉxÉn¶ÉBÉE |ÉÉ{ÉEºÉ® gÉÉàÉÉxÉ BÉEàÉÉ® £ÉÉ^ÉSÉÉªÉ xÉ +É{ÉxÉ =nÉÉvÉxÉ àÉ |ÉÉètÉÉäMÉBÉEÉ ÉÊn´ÉºÉ BÉEÉ àÉciÉ´É ¤ÉiÉÉiÉ cA ºÉƺlÉÉxÉ uÉ®É É´ÉBÉEÉºÉiÉ |ÉÉètÉÉäMÉBÉEªÉÉ BÉEÉ SÉSÉÉ BÉEÉ iÉlÉÉ É´ÉYÉÉxÉ A´É |ÉÉètÉÉäMÉBÉEÉ BÉE FÉjÉ àÉ +ÉÉ ®cÉ SÉÖxÉÉÉiÉªÉÉ BÉEÉ ºÉÉàÉxÉÉ BÉE®xÉ BÉE ÉãÉA ´ÉYÉÉxÉBÉEÉ BÉEÉ ãÉàÉBÉEÉÉ®É* =xcÉxÉ BÉEcÉ ÉBÉE +ÉÉVÉ +ÉxÉÖºÉÆvÉÉxÉ BÉEÉ FÉjÉ ¤ÉcÉ É´ÉºiÉiÉ cÉ MɪÉÉ c* +ÉiÉ& càÉ ºÉ£ÉÉ ºÉ¤É BÉEÉ A´É ºÉƪÉÉÉVÉiÉ fMÉ ºÉ +ÉxÉÖºÉÆvÉÉxÉ A´É É´ÉBÉEÉºÉ {É® ¤ÉãÉ nxÉÉ c* =xcÉxÉ =tÉÉäMÉ BÉE ºÉÉlÉ ºÉÉàÉÆVɺªÉ ¤ÉxÉÉxÉ BÉEÉ +ÉÉ´É¶ªÉBÉEiÉÉ {É® ¤ÉãÉ ÉnªÉÉ*

BÉEɪÉÉGÉàÉ BÉEÉ ºÉSÉÉãÉxÉ bÉ. +ÉSÉãÉ BÉEàÉÉ® ÉàÉkÉãÉ xÉ ÉBÉEªÉÉ* ºÉ£ÉÉ ´ÉYÉÉxÉBÉEÉ, +ÉÉvÉBÉEÉÉ®ªÉÉ iÉlÉÉ BÉEàÉSÉÉ®ªÉÉ xÉ <ºÉ BÉEɪÉÉGÉàÉ àÉ £ÉÉMÉ ÉãɪÉÉ*

|ÉÉètÉÉäMÉBÉEÉ ÉÊn´ÉºÉ BÉE +É´ÉºÉ® {É® ºÉƺlÉÉxÉ BÉE ÉxÉn¶ÉBÉE ´ªÉÉJªÉÉxÉ nÉ cA

|ÉÉètÉÉäMÉBÉEÉ ÉÊn´ÉºÉ BÉE +É´ÉºÉ® {É® àÉJªÉ +ÉÉiÉÉlÉ |ÉÉ. AºÉ.ºÉÉ. ºÉBÉÉºÉxÉÉ ´ªÉÉJªÉÉxÉ nÉ cA

AxÉAAãÉ àÉ v´ÉÉxÉBÉE {É®ÉFÉhÉ ºÉÉ´ÉvÉÉ

डॉ. के. राधाकृष्णन, +ÉvªÉFÉ <ºÉ®Éä/ºÉÉSÉ´É +ÉiÉÉ®FÉ É´É£ÉÉMÉ xÉ 7 +É|ÉãÉ 2011 BÉEÉ ºÉÉAºÉ+ÉÉ<+ÉÉ®-AxÉAAãÉ uÉ®É +ÉÉ£ÉBÉEãÉ{ÉiÉ iÉlÉÉ ºÉƺlÉÉÉ{ÉiÉ +ÉiªÉÉvÉÉxÉBÉE +ÉÉ<AºÉ+ÉÉ<]É< v´ÉÉxÉBÉE {É®ÉFÉhÉ ºÉÉ´ÉvÉÉ BÉEÉ =nPÉÉ]xÉ ÉBÉEªÉÉ* <ºÉ ºÉÉ´ÉvÉÉ àÉ 1500 PÉxÉ.àÉÉ. विलगन अनुरणन कोष्ठ(Isolated Reverberation Chamber) c VÉcÉ xÉÉ<]ÉVÉxÉ ´ÉÉiÉÉ´É®hÉ àÉ 156 dB iÉBÉE ={ÉOÉcÉ BÉEÉ {É®ÉFÉhÉ ÉBÉEªÉÉ VÉÉ ºÉBÉEiÉÉ c* ¤ÉMÉãÉÉâó BÉE +ÉÉ<AºÉ+ÉÉ<]É< BÉEà{ÉºÉ àÉ <ºÉ®Éä ={ÉOÉcÉ BÉE v´ÉÉxÉBÉE {É®ÉFÉhÉÉ BÉE ªÉÉMªÉ तथा स्वीकार्य निष्पादन की जांच करने हेतु इस ºÉÉ´ÉvÉÉ BÉEÉ ={ɪÉÉäMÉ ÉBÉEªÉÉ VÉÉAMÉÉ* <xÉ ÉnxÉÉ, ={ÉOÉcÉ {É® v´ÉÉxÉBÉE {É®ÉFÉhÉ ºÉÉAºÉ+ÉÉ<+ÉÉ®-AxÉAAãÉ, ¤ÉMÉãÉÉâó BÉEà{ÉºÉ àÉ ºlÉÉÉ{ÉiÉ <ºÉ®Éä-AxÉAAãÉ v´ÉÉxÉBÉE {É®ÉFÉhÉ ºÉÉ´ÉvÉÉ àÉ ÉBÉEªÉÉ VÉÉ ®cÉ lÉÉ* <ºÉ®Éä ={ÉOÉc BÉEÉxÉp (+ÉÉ<ºÉBÉE) xÉ xÉÉ<]ÉVÉxÉ +ÉÉvÉÉÉ®iÉ v´ÉÉxÉ {É®ÉFÉhÉ ºÉÉ´ÉvÉÉ (AxÉA]ÉA{ÉE) ºlÉÉÉ{ÉiÉ BÉE®xÉ BÉEÉ |ɺiÉÉ´É ®JÉÉ* विशेष बात यह है कि यह सुविधा समूचे £ÉÉ®iÉ àÉ A BÉEÉ iÉlÉÉ +ÉxÉÉJÉÉ ºÉÉ´ÉvÉÉ c +ÉÉ® É´É¶´É BÉEÉ xÉÉ´ÉÉ ¤ÉcÉ ºÉÉ´ÉvÉÉ c*

स्कूली बच्चों के लिए
सीएसआईआर इनोवेशन पुरस्कार
(सीआईएएससी - 2011)

आवश्यक सूचना

☞ अंतिम तारीख

31 अक्तूबर, 2011 को अथवा उससे पहले प्राप्त आवेदनों पर ही पुरस्कार हेतु विचार किया जाएगा।

☞ पुरस्कारों की संख्या तथा नकद पुरस्कार

पुरस्कार : कुल मिलाकर 30 पुरस्कार हैं। प्रमाण-पत्र सहित निम्नवत नकद पुरस्कार भी प्रदान किए जाएंगे।

प्रथम पुरस्कार	(1)	**रुपये 1,00,000/-**
द्वितीय पुरस्कार	(2)	**प्रत्येक रुपये 50,000/-**
तृतीय पुरस्कार	(3)	**प्रत्येक रुपये 30,000/-**
चतुर्थ पुरस्कार	(4)	**प्रत्येक रुपये 20,000/-**
पंचम पुरस्कार	(20)	**प्रत्येक रुपये 10,000/-**

आवश्यक नहीं है कि उक्त सभी 30 पुरस्कार प्रदान किए ही जाएं।

पुरस्कारों की घोषणा

इन पुरस्कारों की घोषणा 1 जनवरी, 2012 को नई दिल्ली में की जाएगी तथा इसकी सूचना केवल पुरस्कार विजेताओं को ही भेजी जाएगी।

वैज्ञानिक तथा औद्योगिक अनुसंधान परिषद् (सीएसआईआर) भारत का प्रमुख औद्योगिक अनुसंधान एवं विकास संगठन है। वर्ष 2002 में अपनी हीरक जयंती के अवसर पर **सीएसआईआर** ने स्कूली बच्चों के लिए इन्वेंशन पुरस्कार की शुरुआत की थी ताकि बच्चों में बौद्धिक सम्पदा के प्रति जागरूकता, रुचि और प्रेरणा पैदा हो सके।

पुरस्कार

इस पुरस्कार का नाम बदलकर **'स्कूली बच्चों के लिए सीएसआईआर इनोवेशन पुरस्कार (सीआईएएससी-2011)'** कर दिया गया है। समूचे विश्व में 26 अप्रैल को मनाए जाने वाले विश्व बौद्धिक सम्पदा दिवस के अवसर पर सीएसआईआर इस पुरस्कार के लिए आवेदन आमंत्रित करता है।

आवेदन

आवेदक को इस पुरस्कार के लिए प्रस्तुत इनोवेशन का विवरण हिंदी अथवा अंग्रेजी में देना होगा जिसकी शब्द सीमा 5000 से अधिक नहीं होनी चाहिए, साथ ही इसका सार (100 शब्दों से अधिक नहीं) देना होगा, जो एक अलग कागज पर निम्नांकित व्यक्तिगत ब्यौरों सहित उस स्कूल के **प्रधानाचार्य/प्रधान** द्वारा प्रमाणित (मोहर तथा तारीख सहित) और उन्हीं के माध्यम से भेजना होगा, जहां वह विद्यार्थी नामांकित है।

इनोवेशन का शीर्षक, नाम, जन्म की तारीख, स्कूली और आवासीय पता, कक्षा, टेलीफोन नं. (आवास/स्कूल), ई-मेल पता।

राज्य, राष्ट्रीय, अन्तर्राष्ट्रीय स्तर के अथवा इसके समकक्ष पुरस्कारों के लिए पहले से चयनित प्रस्तावों के मामले में सीआईएएससी- 2011 के विचारार्थ केवल ऐसे विषयों को ही प्रस्तुत किया जाए जिनमें उन्नयन किया गया हो। **1 जनवरी से 31 अक्तूबर, 2011 की अवधि के दौरान प्रकाशित/प्रदर्शित इनोवेशन्स पर भी पुरस्कार हेतु विचार किया जा सकता है।**

पुरस्कार के लिए उन्हीं आवेदनों पर विचार किया जाएगा जिनके साथ अपेक्षित ड्राइंग/फोटोग्राफ और **हिंदी अथवा अंग्रेजी** भाषा में अधिकतम 5000 शब्दों में आविष्कार का विवरण संलग्न होगा। इस विवरण में **इनोवेशन** की **नवीन विशेषताओं** और इससे होने वाले लाभों के विशेष उल्लेख के साथ विषय-विशेष का समस्या-समाधान सम्मिलित होना चाहिए।

आवेदक की पात्रता

किसी भी भारतीय स्कूल में पढ़ने वाला 31 जुलाई, 2011 को 18 वर्ष से कम उम्र का कोई भी विद्यार्थी आवेदन कर सकता है। **एक विद्यार्थी केवल एक ही प्रविष्टि दे सकता है। विद्यार्थी द्वारा अथवा विद्यार्थियों के समूह द्वारा प्रस्ताव प्रस्तुत किए जा सकते हैं।**

इनोवेशन

प्रस्तुत इनोवेशन नवीन तथा उपयोगी होना चाहिए। यह आविष्कार एक नई संकल्पना अथवा विचार या किसी वर्तमान समस्या का समाधान अथवा पूर्णतया एक नई विधि/प्रक्रिया/युक्ति/उपयोगिता हो सकता है। इस इनोवेशन की संकल्पना को केवल मॉडल, प्रोटोटाइप अथवा प्रयोगात्मक आंकड़ों द्वारा सिद्ध किया हुआ होना चाहिए। ***बेहतर होगा कि विद्यार्थियों के इनोवेशन का फोकस 'इंटेलिजेंट टॉयस' पर हो। तथापि, अन्य विषयों से संबंधित इनोवेशन्स बराबर के पात्र होंगे।***

निबंधों/प्रकाशित साहित्य/इंटरनेट से डाउन लोड की गई सूचना के मात्र संकलन पर पुरस्कार हेतु विचार नहीं किया जाएगा। अध्यापकों/माता-पिता/मित्रों अथवा अन्यों के द्वारा प्रदत्त सहायता/मार्गदर्शन का उचित रूप से आभार प्रकट किया जाना चाहिए।

चयन

पुरस्कार विजेताओं का चयन एक उच्चस्तरीय चयन समिति द्वारा किया जाएगा। आवश्यकता पड़ने पर इन छांटे गए अभ्यर्थियों को दिल्ली अथवा किसी अन्य उपयुक्त स्थान पर साक्षात्कार के लिए आमंत्रित किया जा सकता है। **पुरस्कार चयन समिति/सीएसआईआर का निर्णय अंतिम होगा तथा आवेदकों के लिए बाध्यकारी होगा और इस बारे में किसी भी प्रकार की पूछताछ/पत्राचार पर विचार नहीं किया जाएगा।**

किसके पास भेजें

टंकित आवेदन पंजीकृत डाक/कुरियर द्वारा

प्रधान, इनोवेशन प्रोटेक्शन यूनिट-सीएसआईआर, निस्केयर बिल्डिंग,

14, सत्संग विहार मार्ग, स्पेशल इंस्टिट्यूशनल एरिया, नई दिल्ली - 110 067 को भेजे जाएं तथा लिफाफे के ऊपर बांए कोने पर सीआईएएससी - 2011 लिखा होना चाहिए। आप अपना आवेदन ई-मेल द्वारा भी इस पते *head.ipu@niscair.res.in* पर भेज सकते हैं। **तथापि, प्रधानाचार्य के प्रमाणीकरण सहित डाक के माध्यम से हार्डकॉपी भी भेजी जाए।**

सीएसआईओ, चण्डीगढ़ में राष्ट्रीय प्रौद्योगिकी दिवस का आयोजन

BÉExpÉªÉ ´ÉYÉÉÉxÉBÉE ={ÉBÉE®hÉ ºÉMÉ~xÉ, SÉhbÉMÉ¸ àÉ ÉnxÉÉBÉE 11 àÉ< 2011 को राष्ट्रीय प्रौद्योगिकी दिवस का +ÉÉªÉÉVÉxÉ ÉBÉEªÉÉ MÉªÉÉ* <ºÉ ÉnxÉ +ÉÉ{ÉxÉ-b BÉE +ÉxiÉMÉiÉ ºÉMÉ~xÉ BÉEÉ |ÉªÉÉMÉ¶ÉÉãÉÉA |ÉÉiÉ& 9.30 ¤ÉVÉ ºÉ nÉ{Éc® 1.00 ¤ÉVÉ iÉBÉE +ÉÉàÉ VÉxÉiÉÉ BÉE ÉãÉA JÉãÉ ®JÉ MÉ<* É´ÉÉ£ÉxxÉ ºBÉEÚãÉÉ, BÉEÉãÉVÉÉ +ÉÉ® É´É¶´ÉÉ´ÉtÉÉãÉªÉ BÉE 300 É´ÉtÉÉlÉªÉÉ ºÉÉciÉ +ÉÉàÉ VÉxÉiÉÉ xÉ ºÉMÉ~xÉ BÉEÉ É´ÉÉ£ÉxxÉ |ÉªÉÉMÉ¶ÉÉãÉÉ+ÉÉ BÉEÉ nJÉÉ +ÉÉ® ´ÉYÉÉÉxÉBÉEÉ ºÉ =xÉBÉE uÉ®É ÉBÉEA VÉÉ ®c +ÉxÉºÉvÉÉxÉ BÉEÉªÉÉ {É® É´ÉSÉÉ®-É´ÉàÉ¶ÉÇ ÉBÉEªÉÉ* =xc ºÉMÉ~xÉ àÉ É´ÉBÉEÉºÉiÉ BÉEÉ VÉÉ ®cÉ |ÉÉtÉÉÉMÉBÉEÉ BÉE ºÉ¤ÉÆvÉ àÉ VÉÉxÉBÉEÉ®É nÉ MÉ<*

+É{É®ÉÿxÉ |ÉÉ. ºxÉc +ÉÉxÉn, VÉ´É ÉSÉÉBÉEiºÉÉ <VÉÉÉxÉªÉÉ®ÉMÉ BÉExp, +ÉÉ<+ÉÉ<]É, ÉnããÉÉ +ÉÉ® सदस्य, अनुसंधान परिषद, सीएसआईओ ने **¤ÉÉªÉÉ-<xºÉ{ÉÉªÉb <VÉÉÉxÉªÉÉ®ÉMÉ** विषय पर |ÉÉtÉÉÉMÉBÉEÉ Én´ÉºÉ ´ªÉÉJªÉÉxÉ ÉnªÉÉ* +É{ÉxÉ ´ªÉÉJªÉÉxÉ àÉ =xcÉxÉ BÉEU AºÉ xÉ´ÉÉxÉ É´ÉSÉÉ®É पर चर्चा की जो भविष्य में सामान्य व्यक्ति BÉE ÉãÉA ={ÉªÉÉMÉÉ |ÉÉtÉÉÉMÉÉBÉEªÉÉ BÉEÉ +ÉÉvÉÉ® ¤ÉxÉ ºÉBÉEiÉ c* =xcÉxÉ ´ÉYÉÉÉxÉBÉEÉ BÉEÉ +ÉÉÿ´ÉÉxÉ ÉBÉEªÉÉ ÉBÉE ´É ÉxÉ®xiÉ® xÉ´ÉÉxÉ É´ÉSÉÉ®É {É® àÉxÉxÉ BÉE® +ÉÉ® =xc xÉ´ÉÉxÉ |ÉÉtÉÉÉMÉÉBÉEªÉÉ àÉ °ô{ÉÉiÉÉ®iÉ BÉE®* |ÉÉ. +ÉÉxÉn xÉ <ºÉ +É´ÉºÉ® {É® ={ÉÉºlÉiÉ ªÉ´ÉÉ ´ÉYÉÉÉxÉBÉEÉ BÉEÉ ºÉàÉÉVÉ BÉE ãÉÉ£É BÉE ÉãÉA º´ÉÉºlªÉ, {ÉxÉ´ÉÉºÉ, ÉxÉnÉxÉBÉEÉ A´É ={ÉSÉÉ® BÉE FÉjÉ àÉ ´ªÉ´ÉcÉ®BÉE +ÉxÉºÉvÉÉxÉ BÉEÉªÉ BÉE®xÉ BÉE ÉãÉA |ÉÉiºÉÉcÉiÉ ÉBÉEªÉÉ* =xcÉxÉ ´ÉYÉÉÉxÉBÉE YÉÉxÉ BÉEÉ {ÉÉ®à{ÉÉ®BÉE ÉSÉÉBÉEiºÉÉ |ÉhÉÉãÉÉ BÉE ºÉÉlÉ VÉÉ½xÉ BÉE FÉjÉ {É® £ÉÉ ¤ÉãÉ ÉnªÉÉ ÉVÉºÉºÉ ÉBÉE ºÉPÉÉ]iÉ ÉBÉEÉ{ÉÉªÉiÉÉ ºÉàÉÉÉvÉÉxÉ iÉªÉÉ® ÉBÉEªÉÉ VÉÉ ºÉBÉE, <ºÉºÉ +ÉxÉºÉvÉÉxÉ BÉE FÉjÉ àÉ xÉ´ÉÉxÉ uÉ® JÉãÉMÉ*

<ºÉºÉ {É´É, ºÉMÉ~xÉ ÉxÉn¶ÉBÉE bÉ. {É´ÉxÉ BÉE{É®, ÉxÉn¶ÉBÉE xÉ àÉÉJªÉ अतिथि का स्वागत करते हुए राष्ट्रीय |ÉÉtÉÉÉMÉBÉEÉ BÉE àÉci´É {É® |ÉBÉEÉ¶É डाला और वर्ष 1998 में इस दिन £ÉÉ®iÉ uÉ®É {ÉÉJÉ®hÉ {É®ÉFÉhÉ BÉEÉ® +ÉÉÉh´ÉBÉE ¶ÉÉkÉE ¤ÉxÉxÉ BÉEÉ PÉ]xÉÉ BÉEÉ ºÉàÉ®hÉ ÉBÉEªÉÉ* =xcÉxÉ ºÉÉºlÉÉxÉ BÉEÉ cÉãÉ cÉ BÉEÉ ={ÉãÉÉ¤vÉªÉÉ BÉEÉ É´É´É®hÉ niÉ cA ºÉÉSÉiÉ ÉBÉEªÉÉ ÉBÉE ºÉMÉ~xÉ BÉEÉ AãÉºÉÉA-cb |ÉÉtÉÉÉMÉBÉEÉ BÉEÉ <ºÉ वर्ष 10 जनवरी को रक्षा मंत्री की ={ÉÉºlÉÉiÉ àÉ +ÉÉ<AA{ÉE uÉ®É +ÉÉ{ÉSÉÉÉ®BÉE °ô{É ºÉ º´ÉÉBÉEÉ® BÉE® ÉãÉªÉÉ MÉªÉÉ c +ÉÉ® <ºÉBÉE ¤ÉÉn 26 VÉxÉ´É®É 2011 BÉEÉ ºÉÉAºÉ+ÉÉ<+ÉÉ cb ãÉÉMÉ AãÉºÉÉA xÉ {ÉcãÉÉ ¤ÉÉ® ®ÉVÉ{ÉlÉ {É® MÉhÉiÉjÉ Én´ÉºÉ BÉE +É´ÉºÉ® {É® =½ÉxÉ £ÉÉ®É* <ºÉBÉE +ÉÉiÉÉ®kÉE ºÉMÉ~xÉ BÉEÉ **ºÉÉºÉÉªÉ]É +ÉÉ{ÉE <ÉbªÉxÉ A®Éº{ÉºÉ]ÉBÉExÉÉãÉÉVÉÉºÉ Ahb <hbº]ÉVÉ** uÉ®É cb BÉE ÉãÉA **ABÉEºÉÉãÉÉºÉ <xÉ A®Éº{ÉºÉ <ÉbVÉxÉÉ<VÉ¶ÉxÉ +É´ÉÉb** |ÉnÉxÉ ÉBÉEªÉÉ MÉªÉÉ*

|ÉÉtÉÉÉMÉBÉEÉ Én´ÉºÉ BÉE ={ÉãÉFª àÉ ºÉMÉ~xÉ में एकदिवसीय हिन्दी संगोष्ठी का आयोजन £ÉÉ ÉBÉEªÉÉ MÉªÉÉ lÉÉ ÉVÉºÉàÉ xÉMÉ® BÉE É´ÉÉ£ÉxxÉ +ÉxÉºÉvÉÉxÉ ´É É´ÉBÉEÉºÉ ºÉºlÉÉxÉÉ BÉE ´ÉYÉÉÉxÉBÉEÉ ने विभिन्न विषयों पर आमंत्रित व्याख्यान ÉnA* ´ÉkÉÉ+ÉÉ àÉ +ÉxªÉ BÉE +ÉÉiÉÉ®kÉE bÉ. +ÉÉ®.AºÉ. ´ÉàÉÉ, {É´É ÉxÉn¶ÉBÉE, ºÉÉA{ÉÉAºÉAãÉ, SÉhbÉMÉ¸ £ÉÉ ={ÉÉºlÉiÉ lÉ* =xcÉxÉ BÉEU AºÉÉ =xxÉiÉ |ÉÉtÉÉÉMÉBÉEªÉÉ {É® |ÉBÉEÉ¶É bÉãÉÉ VÉÉ VÉÉ]ãÉ +ÉÉ{É®ÉvÉÉBÉE àÉÉàÉãÉÉ को सुलझा सकती हैं। संगठन में प्रतिष्ठित ´ÉYÉÉÉxÉBÉEÉ uÉ®É BÉEÖãÉ 8 ´ªÉÉJªÉÉxÉ ÉnA MÉA* इन व्याख्यानों की भाषा जनसाधारण में É´ÉYÉÉxÉ BÉE |ÉSÉÉ® |ÉºÉÉ® BÉE ÉãÉA ºÉÉc¶ªÉ ÉcxnÉ ®JÉÉ MÉ< lÉÉ*

प्रो. स्नेह आनंद, आईआईटी, दिल्ली एवं सदस्य, अनुसंधान परिषद, ºÉÉAºÉ+ÉÉ<+ÉÉ, |ÉÉtÉÉÉMÉBÉEÉ Én´ÉºÉ {É® ´ªÉÉJªÉÉxÉ nlÉ cA

संगोष्ठी के दौरान प्रतिभागी

राष्ट्रीय विज्ञान संचार एवं सूचना स्रोत संस्थान (निस्केयर), डॉ. के.एस. कृष्णन मार्ग,
नई दिल्ली-110012 के लिए दीक्षा बिष्ट द्वारा मुद्रित एवं प्रकाशित, निस्केयर प्रेस द्वारा मुद्रित।
संपादकः दीक्षा बिष्ट; सह संपादकः विनीता सिंघल; अनुवादः मीनाक्षी गौड़; डिजाइन एवं ले +ÉÉ>ó]& ºÉ®ãÉÉ nkÉÉ; कम्पोजिंगः कृष्णा
{ÉEÉäxÉ& 25848702, 25846301, 25846303, 25842990, 25846304-7/361 ÉÊiÉÉàÉ& PUBLIFORM. New Delhi; {ÉEèBÉDºÉ& 25847062
<-àÉäãÉ& deeksha@niscair.res.in ´ÉäºÉÉ<]& http://www.niscair.res.in {ÉÉjÉBÉE |ÉÉ{iÉ xÉ cÉxÉ BÉEÉ ÉºlÉÉiÉ àÉ {ÉEÉxÉ xÉ. 25841647 {É® ºÉà{ÉBÉE BÉE®